

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Dergisi
Erzincan Law Review

Cilt/Vol: 30 Sayı/No: 1 Haziran/June 2026

Bir Bilim Dalı Olarak Ceza İnfaz Hukuku
Penal Execution Law as a Branch of Science

  Dr.Öğr. Üyesi Semih YUMAK*

 10.60002/ebyuhfd.1916455

ÖZ

İnsanlık medeniyeti ile aynı yaşta olan cezalandırma, uzun süreler sadece cezalandırma eylemine odaklanmıştır ve bu faaliyet alanı salt ceza hukukunun içerisinde yer alan bir süreç olarak ele alınmıştır. Medeniyetin insan onurunu, sosyal düzeni ve insan haklarını keşfetmesi ile başlayan süreçte bu bakış açısı değişmeye başlamış, cezalandırma eylemine anlamlar ve amaçlar yüklenir hale gelmiştir. Cezaların infazı meselesi de bu bağlamda ceza hukukunun usulle ilgili olan bir görünümü olmaktan çıkmış ve ceza adaleti sistemi içerisinde ayrı ele alınır olmaya başlamıştır. Bu gelişmeler neticesinde ceza hukuku tarihi, ceza infaz hukuku alanının hayat bulmaya başladığı bir evreye kapılarını aralamıştır.

Bu çalışmada hukuk bilimleri içerisinde müstakil bir bilimsel faaliyet alanına dönüşen ve bundan dolayı da ihtimam gösterilmesi gereken ceza infaz hukuku bilimi, tarihsel gelişimi, öğretisi, temel ilkeleri ve uluslararası hukuk bakışı ve de

* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Ana Bilim Dalı.

Makale Bilgisi/Article Info: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received: 26.03.2026 | Kabul/Accepted: 06.05.2026.

Bu makale, intihal programında taranmış ve iki (kör) hakem incelemesinden geçmiştir. This article was submitted in a plagiarism program and reviewed by two (blind) referees.

Atıf/Cite as: Semih Yumak, “Bir Bilim Dalı Olarak Ceza İnfaz Hukuku”, Erzincan HFD, C. 30, S. 1, Haziran 2026, (183-236).

Bu makale **Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası** lisansı ile lisanslanmıştır.

Türk ve Alman ceza adaleti sistemi normları üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışmada bu vesileyle hem ceza infaz hukuku biliminin kapsamı ve içeriği doğrultusunda çerçevesinin çizilmesi hem de bu bilim alanının ceza adaleti sistemi içerisindeki konumu, genel görüntüsü ve öneminin ortaya konulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ceza, Hapis, Bilim, İnfaz Hukuku, Ceza Adaleti, Mahkûm, İslah, Resosyalizasyon.

ABSTRACT

The act of punishment, which is coextensive with human civilization, focused solely on retribution for a long duration and was treated as a process contained strictly within the confines of substantive criminal law. This perspective began to shift as civilization discovered the concepts of human dignity, social order, and human rights, leading to a state where the act of punishment was imbued with specific meanings and objectives. In this context, the execution of penalties evolved from being a mere procedural aspect of criminal law and began to be addressed as a distinct component within the criminal justice system. Consequently, the history of criminal law has opened its doors to an era in which the field of penal execution law has begun to manifest its own existence.

In this study, the science of penal execution law – which has transformed into an autonomous field of scientific activity within the legal sciences and thus warrants diligent attention – will be elucidated through its historical development, doctrine, fundamental principles, international legal perspectives, and the norms of the Turkish and German criminal justice systems. The study thereby aims to both delineate the framework of the science of penal execution law in accordance with its scope and content, and to demonstrate its position, general overview, and significance within the broader criminal justice system.

Keywords: Punishment, Imprisonment, Science, Penal Execution Law, Criminal Justice, Prisoner, Rehabilitation, Resocialization.

GİRİŞ

Ceza adaleti sistemi, öğretilerde yer bulan ve kabul gören üç sütun görüşüne göre, kanun koyucunun soyut ceza tehdidi, ceza mahkemelerinin bireyselleştirilmiş somut cezaya hükmetmesi ve devletin bu cezayı infaz etmesi üzerine inşa edilmiştir. Bu sistemin üçüncü ve son basamağını oluşturan ceza infaz hukuku, günümüzde mahkeme kararlarının yalnızca usule ilişkin bir yerine getirilme sürecinden ziyade kendine özgü ilkeleri ve bilimsel derinliği olan bir yargısal faaliyet alanına dönüşmüş ve suçluyu ve toplumu doğrudan ilgilendiren müstakil bir kamu hukuku disiplini haline gelmiştir. İnfaz hukukunun meşruiyeti bu bağlamda “toplum sözleşmesi”, “hukuk devleti ilkesi” ve “sosyal kontrol teorisi” üzerinden gerekçelendirilmektedir.

Çalışmamızda infaz hukukunun klasik/geleneksel anlamı bağlamında hapis cezalarının infazı ağırlıklı tespitlere ve önerilere yer verilecektir ve infaz hukuku düzeninin Türk ceza adaleti sistemine yansımaları, öncelikle 13 Aralık 2004 tarih ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CGTİHK) ve bu kanun doğrultusunda çıkarılan yönetmeliklerin içerisinde aranacaktır. Ceza adaleti sistemimiz için her zaman önemli olan ve yol gösteren Alman hukuku normları bu bağlamda tahlil edilecek, tarihsel gelişim sonucu gelinen nokta ve ulaşılan literatür birikimi yine Alman literatürü ışığında aktarılmaya çalışılacak ve infaz hukuku faaliyet alanı hukuk bilimi içerisinde konumlandırılacaktır. Son olarak bu müstakil hukuk alanının sahip olması gereken temel ilke ve özellikleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

I. CEZA İNFAZ HUKUKUNUN ANLAMI VE HUKUK BİLİMİ İÇERİSİNDEKİ YERİ

A. Ceza İnfaz Hukuku Kavramına Genel Bir Bakış

Çalışmanın bu bölümünde ceza infaz hukukunun kapsamı ve ele aldığı konularla ilgili açıklama yapılacaktır. Böylelikle ceza infaz hukukunun hangi konular üzerinde faaliyet yürüttüğü hakkında bilgi sahibi olunabilecektir.

1. Dar Anlamda Ceza İnfaz hukuku (*Strafvollzugsrecht*)

Dar anlamda ceza infaz hukuku kavramı, özgürlüğü bağlayıcı yaptırımların infaz faaliyetlerini kapsamaktadır. Ceza infaz hukukunun buradaki konusu, suç teşkil eden fiillere karşı uygulanacak özgürlüğü kısıtlayıcı yaptırımların, başka bir deyişle, hapis cezalarının infazı ile sınırlandırılmıştır.¹

2. Geniş Anlamda Ceza İnfaz hukuku (*Strafvollstreckungsrecht*)

Toplumu oluşturan bireyler hukuk devleti içerisinde sadece hapis cezası durumlarında özgürlüklerinden alıkonulmazlar. Örneğin suç şüphesi altında bulunan kişilerin ilgili kanun kapsamındaki koşullar dahilinde gözetimine alınması ve tutuklanması veya mahkeme düzenini bozan kişinin

1 Krş. Frieder **Dünkel**, Vorlesung Strafvollzugsrecht, WS 2012/13, Greifswald, s. 5; Dieter **Dölling**, “Vorlesung Strafvollzug Sommersemester 2019” (s. 9), https://www.jura.uni-heidelberg.de/md/jura/krimi/vorlesung_strafvollzug_rose_2019.pdf, E.T. 19.04.2026; Klaus **Laubenthal**, Strafvollzug, 8. Auflage, Springer-Verlag, Berlin 2019, s. 23, kn. 9.

tazyik (disiplin) hapsine hükmedilmesi durumlarında bu kişiler belli bir süreliğine özgürlüğünden alıkonulmaktadır.

Mahkeme yahut yetkili kılınmış diğer kamu otoriteleri kararı ile özgürlüğünden alıkonulan kişilere nasıl muamelede bulunulacağı, bu süreçte yer alan kişilerin hangi hak, yetki ve yükümlülükler sahip olduğu ve bu tarz kararların nasıl yerine getirileceği meseleleri ve de bu sürecin hukuk içerisindeki usule² ilişkin yansımaları, geniş anlamda ceza infaz hukukunu ilgilendirmektedir.³

3. Ara Sonuç: Ceza İnfaz Hukukuna Yüklenmesi Gereken Anlam ve Ceza İnfaz Hukukunun Sınırlandırılması

Ceza mahkemesi kararlarının nasıl yerine getirileceği bahsi, sadece usule ilişkin bir mesele olarak ele alınmamalıdır; çünkü mahkemelerin faaliyet alanı çeşitlenmiş, alternatif yöntemlere ve yaptırımlar içerisinde hapis cezasına seçenек müesseselere yer vermeye başlanmıştır.⁴ Ceza infaz hukuku bu manada ceza muhakemesi hukukunun bir uzantısı olarak konumlandırılmamalıdır.

Ceza infaz hukuku, görüldüğü üzere, sadece hapis cezalarının infazı ile ilgilenmemektedir. Buna rağmen kavram – yanlış olduğu ve açıklanmaya yetmediği bilinmesine rağmen – bu şekilde kullanılmaya devam etmektedir; başka bir deyişle galat-ı meşhur diye tabir edeceğimiz bir durum söz konusudur.⁵ “İnfaz hukuku” tabiri ise bu geniş anlamı kapsayacak boyutta bir anlam verme gücüne sahiptir; çünkü faaliyet alanı sadece cezaların infazı seviyesine indirgenmemektedir.

Sonuç olarak, geniş anlamda gündeme gelen faaliyetlerin – ceza adaleti sistemi içerisindeki bu organik bağdan ötürü ve bu tarz kararlara muhatap olacak kişilerin haklarını korumak adına – ceza infaz hukuku bakış açısı altında ele alınmasında yarar olacağı düşünülmektedir.

2 Geniş anlamda ceza infaz hukuku (*Strafvollstreckungsrecht*) bir görüşe göre, ceza muhakemesi hukukunun içerisinde yer alan ve özünde usul hukukuna ilişkin bir alandır. Bkz. Claus **Roxin**/Bernd **Schünemann**, *Strafverfahrensrecht*, 27. Auflage, C.H. Beck Verlag, München 2012, s. 5, kn. 9; **Laubenthal**, s. 24, kn. 10.

3 Bkz. Günther **Kaiser**/Hans-Jürgen **Kerner**/Heinz **Schöch**, *Strafvollzug*, Ein Lehrbuch, 4. Auflage, C.F. Müller Juristischer Verlag, Heidelberg 1991, s. 1-2; Hans-Heinrich **Jescheck**/Thomas **Weigend**, *Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil*, 5. Aufl., Duncker & Humblot, Berlin 1996, s. 17; **Laubenthal**, s. 23, kn. 10.

4 Aynı yönde bkz. **Laubenthal**, s. 25, kn. 12.

5 Aynı yönde bkz. Hakan **Karakehya**, *İnfaz Hukukunun Esasları*, Adalet Yayınevi, Ankara 2025, s. 22.

B. Ceza İnfaz Hukuku Terminolojisi

Bilimsel faaliyetlerin kapsamı içerisinde bilinen kavramların bazılarına yeni anlamlar yüklenilmekte yahut bilimsel faaliyetler doğrultusunda yeni kavramlar oluşturulmaktadır. Böylelikle her bilim dalının kendine özgü terimleri var olmaktadır. Bu terimler sayesinde o alanı çalışan bilim adamları ortak bir anlayış doğrultusunda düşünebilmekte ve fikir üretebilmektedir.

Türk ceza infaz hukuku içerisinde ön plana çıkan ve birçok kişi tarafından dile getirilen bazı kavramlar aşağıdaki gibi tanımlanabilir:

➤ **Yaptırım:** Suçun hukuki sonucudur. Cezalar ve güvenlik tedbirleri şeklinde iki türü söz konusudur. Yaptırımın ilk boyutunu oluşturan cezalar failin kusurunu şart koşarken güvenlik tedbirleri (*Sicherungsmaßnahmen/Maßregeln der Sicherung und Besserung*) failin kusurundan ziyade tehlikeliliğine bağlı geliştirilen ve önleyici tedbirleri içeren ikinci boyutu oluşturmaktadır. Bu durum yaptırım öğretisinde iki izli yaptırım sistemi (*Zweispurigkeit*) olarak nitelendirilmektedir.⁶

➤ **Hapis Cezası:** Kişinin hareket serbestisinin ve birçok temel hakkının izole bir ortama alınarak kısıtlanması cezasıdır. Günümüz ceza hukukunun temel cezasıdır. Zamanla seçenekleri geliştirilmiştir.

➤ **Hükümlü:** Bir ceza muhakemesi faaliyeti sonucu suç işlediği ispat edilmiş ve kesinleşmiş kişi.

➤ **Hükümlü (Hükmen Tutuklu):** Olay yeri mahkemesinin sanık hakkında verdiği ceza kararının henüz kesinleşmediği durumlarda tutuklu bulunan kişi. Türk hukukuna özgü bir kavramdır. İlgili kanun ve yönetmeliklerde olmayıp Adalet Bakanlığı'nın nakil ve yerleştirme ile ilgili genelgelerinde⁷ yer verilen bir kavramdır. Tutuklunun statüsü hükümlüye yaklaştırılmakta ve bu kişiler neredeyse hükümlü gibi muamele görmektedirler.

➤ **Yükümlü:** Haklarında yükümlülük kararı verilen, denetim altına alınan veya tedbir kararı verilen ve denetimli serbestlik müdürlüğünce toplum içinde denetim, takip ve iyileştirilmesi yapılan şüpheli, sanık veya hükümlüyü ifade etmektedir.⁸

6 Bkz. Bernd-Dieter **Meier**, *Strafrechtliche Sanktionen*, 5. Auflage, Springer Verlag, Berlin 2019, s. 275-276.

7 Bkz. Adalet Bakanlığı'nın "Ceza İnfaz Kurumlarının Tahsisi, Nakil İşlemleri ve Diğer Hükümler" konulu, 22/01/2007 tarihli ve 45/1 numaralı ve de 05/06/2016 tarihli, 167 numaralı Genelgeleri.

8 Bkz. Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği, *Resmî Gazete*, 10 Kasım 2021, Sayı 31655, madde 4/1-z.

➤ **İnfaz Hukuku:** Ceza adaleti sistemi içerisinde yetkili kılınmış kamu otoriteleri (ceza mahkemeleri, sulh ceza hakimlikleri, infaz hakimlikleri, cumhuriyet savcıları, denetimli serbestlik müdürleri) tarafından verilen kararların yerine getirilmesini kapsayan ve bu süreci konu edinen hukuk dalıdır.

➤ **İyileştirme (ıslah):** Hükümlülerin topluma yeniden salıverileceği düşüncesi doğrultusunda hükümlüye özgü geliştirilen infaz rejimi içerisinde yürütülen, önleme ve ıslah yöntemlerini kapsayan sürecin adıdır.⁹

➤ **Salıverilme (Tahliye):** Hükümlünün ceza infaz kurumu ile ilişkisinin geçici ya da sürekli kesildiğini ifade eden bir kavramdır.

➤ **Ceza İnfaz Kurumu:** Hapis cezalarının infaz edildiği yerlerdir. Bundan dolayı “hapisane” kelimesinin halk arasında kullanımı yaygındır.¹⁰

➤ **Kurul:** Hükümlü hakkında birçok önemli kararın alındığı kuruldur. Türk ceza infaz hukuku mevzuatında “idare ve gözlem kurulu” olarak belirtilmiştir.

➤ **İnfaz Hakimliği:** Ceza mahkemesi kararlarının yerine getirilme sürecine dahil olan ve bu süreçte gündeme gelen hak ihlalleri, hukuki uyumsuzlukları ve talepleri hakkında karar veren ceza hakimlikleridir.

9 Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik, *Resmî Gazete*, 29 Aralık 2020, Sayı 31349, madde 3/1-i’de “*iyi hâllilik*” şu şekil tanımlanmıştır: “Hükümlü hakkında ceza infaz kurumlarında buldukları tüm aşamalarda, ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara uyup uymadığı, haklarını iyi niyetle kullanıp kullanmadığı, yükümlülükleri eksiksiz yerine getirip getirmediği, uygulanan iyileştirme programlarına göre toplumla bütünleşmeye hazır olup olmadığı, tekrar suç işleme ve mağdura veya başkalarına zarar verme riskinin düşük olup olmadığına ilişkin olarak yapılacak işlemlerde; katıldığı eğitim-öğretim ve iyileştirme programları ile sosyal ve sportif faaliyetler, kültür ve sanat programları, aldığı sertifikalar, kitap okuma alışkanlığı, diğer hükümlü ve tutuklular ile ceza infaz kurumu görevlileri ve dışarıyla olan ilişkileri, işlediği suçtan dolayı duyduğu pişmanlığı, ceza infaz kurumu kuralları ile kurum bünyesindeki çalışma kurallarına uyumu, aldığı ödüller ve disiplin cezaları dikkate alınmak suretiyle idare ve gözlem kurulunca yapılan ve iyileşme düzeyini gösteren değerlendirme.”

10 5275 sayılı CGTİHK m. 8 vd. kapsamında hapis cezalarının infaz edileceği kurumlar şunlardır: Kapalı, yüksek güvenlikli kapalı, kadın kapalı, çocuk kapalı, gençlik kapalı, açık ceza infaz kurumları ile gözlem ve sınıflandırma merkezleri ve çocuk eğitimevleri.

C. Ceza İnfaz Hukukunun Meşruluğu

1. Toplum Sözleşmesi

Toplum sözleşmesinin modern hukuk devletlerine yansımaları anayasal düzlemde gerçekleşmektedir. Anayasalar bu bağlamda bir bakıma toplumu oluşturan bireyler ve devlet aygıtı arasında anlaşmaya varılan, iki tarafa da hak ve borçlar yükleyen temel bir uzlaşma metni olarak değerlendirilmektedir. Toplum sözleşmesi kuramı aynı zamanda, resmi otorite tarafından cezalandırmanın meşru zeminini hazırlayan bir bakış açısına da sahiptir.¹¹

Toplum sözleşmesi cezalandırma hakkına her ne kadar meşru zemin oluşturma gayreti içerisinde olsa da bazı eleştirilere maruz kalmaktadır: Toplum sözleşmesi bağlamında cezalandırma hakkı önceleri “ölüm cezası” etrafında tartışılmıştır; çünkü kimsenin kendi ölümü için önceden ferman veremeyeceği belirtilmiştir. Bu eleştiriler aynı şekilde hapis cezaları için de gündeme gelmiştir. Bunların yanında *Rousseau* bakış açısıyla suç işleyerek devlet ile arasındaki sözleşmeyi ihlal edenlerin “düşman” şeklinde nitelendirilmesi de bu kuram içerisinde eleştiri konusu yapılmıştır.¹²

Devlet örgütlenmesinin toplum sözleşmesi zemininde meşru şiddet tekelini eline alması, yani devlete bırakılan “cezalandırma hakkı”, anayasamızda kendisini “yargılama yetkisi” olarak göstermektedir. 1982 Anayasası’nın 9. maddesi, devlet lehine bırakılan cezalandırma yetkisinin kim tarafından kullanılacağını açıkça ortaya koymaktadır. Buna göre hukuk toplumu içerisinde Türk milleti adına ceza verebilecek olan sadece mahkemelerdir. 26.9.2004 tarihli ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun, bu görev için ceza mahkemelerini yetkili kılmıştır. Ceza mahkemeleri ise Asliye Ceza Mahkemesi, Ağır Ceza Mahkemesi ve özel kanunlarla kurulan diğer ceza mahkemeleri şeklinde belirlenmiştir (5235 sayılı Kanun m. 9).

11 Kurt **Seelmann**, “Versuche einer Legitimation von Strafe durch das Argument selbstwidersprüchlichen Verhaltens des Straftäters”, *Jahrbuch für Recht und Ethik*, , Vol. 1, 1993, s. 315-316.

12 Joachim **Renzikowski**, “Strafrecht und Strafbegründung bei Rousseau”, *Jahrbuch für Recht und Ethik*, Vol. 20, 2012, s. 157 vd.

2. Sosyal Kontrol

Devletin varlık sebebi, hizmet edeceği kişilerin oluşturduğu toplumun sağlıklı ve huzurlu bir biçimde devamını sağlamaktır. Devletin bahsi geçen bu görevini 1982 Anayasası “hukuk düzeni”, “demokratik toplum düzeni” ve “kamu düzeni” gibi ifadelerle; 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ise “*kamu düzen ve güvenliği*” ve “*toplum barışı*” şeklinde ifade etmiştir (TCK m. 1).

Modern hukuk teorileri ile gündeme gelen sosyal kontrol teorisi, toplumsal yaşamın sosyal hayatı düzenleyen kurallar vasıtasıyla huzur ve barış içerisinde idame ettirilmesini amaçlar. Bilindiği üzere hukuk düzeninin en ağır ve en etkili yaptırımlarını içeren ceza hukuku kurallarına bu bağlamda son çare (*ultima ratio*) olarak müracaat edilmelidir.¹³

Kamusal düzenin gerekliliği için ceza adaleti sisteminin işletilmesi ve ceza hukuku araçlarına müracaat edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede verilen cezaların da infazının sağlanması, modern hukuk devletinin hem ceza verme meşruiyetini hem de bu alandaki ödevini ortaya koymaktadır.

3. Cezalandırma Hakkı

Yukarıda da ifade edildiği gibi, toplum sözleşmesi kapsamında uyumsuzlukların adalet içerisinde çözümü ve devleti oluşturan toplumun huzur ve barış içerisinde yaşamasını temin için sosyal kontrol araçlarının kullanımını meşrudur. Devlet bu kapsamda meşru yaptırım mekanizmalarını önceden belirlenen kurallar dahilinde ve sosyal kontrolü tesis etmek amacı doğrultusunda kullanabilecektir.¹⁴

Devlet denilen kurumsal örgütlenmenin cezalandırma hakkı, aslında toplum içerisindeki cezalandırma ihtiyacından (*Strafbedürfnis*) ileri gelmektedir. Toplum içerisinde meşru şiddet tekeli elinde bulunduran devlet tarafından verilen ve infaz edilen cezaların böylelikle bir nevi toplumu düzeltici, yola getirici sosyal işlevinden bahsedilebilir.¹⁵ Bunun yanında

13 Meier, s. 3 vd.; Semih Yumak, Kriminoloji, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2024, s. 139.

14 Krş. Winfried Hassemer, Warum Strafe sein muss, Ein Plädoyer, 2. Auflage, Ullstein Buchverlage, Berlin 2009, s. 35 vd.

15 Bu bakış açısı ünlü Fransız sosyolog Emile Durkheim tarafından “sosyolojik suç öğretisi” olarak ele alınmıştır. Bkz. Werner Gephart, Strafe und Verbrechen, Die Theorie Emile Durkheims, Springer Fachmedien Wiesbaden, Opladen 1990, s. 107-108.

hukuk toplumunu oluşturan bireylerin ihkak-ı hak iddiaları ortadan kaldırılmış olacaktır ve bundan dolayı devletin cezalandırma hakkı, aynı zamanda temel görevi olarak da nitelendirilebilecektir.¹⁶

Sosyal kontrol kapsamında kişi hak ve özgürlüklerine, toplumun ve devletin bazı önemli menfaatlerine müdahale içeren, bu menfaatleri tehlikeye veya zarara düşüren birtakım davranışlar, eylemler ve tutumlar suç olarak düzenlenmektedir. Suç içeren davranışların sahiplerine de bazı ceza hukuku yaptırımları tatbik edilmektedir. Bu yaptırımların en şiddetlisi hapis cezasıdır. Meşru şiddet tekeli elinde bulunduran devlet, toplum sözleşmesi başlığında da belirtildiği üzere, kendisine bırakılan bu cezalandırma hakkı ile hukuken korunması gereken değerleri koruma, adaleti tesis etme ve nihayetinde sosyal kontrolü sağlama vazifelerini icra etmiş olacaktır.¹⁷

D. Ceza İnfaz Hukukunun Hukuk Bilimi İçerisindeki Yeri

1. Kamu Hukukunun Bir Dalı Olarak Ceza İnfaz Hukuku

Ceza infaz hukuku, kamu hukuku içerisinde yer bulmaktadır; çünkü bu alan, esas olarak, özgürlüğü bağlayıcı adli yaptırımların ve kararların kamu adına nasıl yerine getirileceği, yani nasıl infaz edileceği ile ilgili hukuk kurallarını ihtiva etmektedir.¹⁸

2. Ceza İnfaz Hukukunun Ceza Adaleti Sistemi (Ceza Hukuku Bilimleri) İçerisindeki Yeri

a. Ceza İnfaz Hukukunun Ceza Adaleti Sistemi İşleyişi İçerisindeki Yeri

Ceza adaleti sistemi, üç sütun teorisine göre şu şekil işlemektedir: Kanun koyucu ceza kanunları ile soyut ceza tehdidini ortaya koymakta (1), ceza mahkemeleri kişiler hakkında somut yaptırımlara hükmetmekte (2) ve devlet, kişisel haksızlık öğretisi, yani suç genel teorisi temelinde belirlenen yaptırımları infaz etmektedir (3).¹⁹

İnfaz hukuku, görüldüğü üzere, ceza adaleti sistemi işleyişinin üçüncü ve son basamağını oluşturmaktadır ve ihtimam gösterilmesi gereken bu

16 Krş. August **Köhler**, Deutsches Strafrecht. Allgemeiner Teil, Walter de Gruyter GmbH, Leipzig 1917, s. 19 vd.

17 **Meier**, s. 5.

18 **Jescheck/Weigend**, s. 16; **Laubenthal**, s. 23, kn. 9.

19 **Jescheck/Weigend**, s. 16-17; **Laubenthal**, s. 25, kn. 13.

basamak, önceki iki basamağın hukuki zeminde sağlıklı bir biçimde yürütülmesine bağlı olarak işletilebilecek bir yargısal faaliyet alanıdır.

b. Ceza Hukuku Bilimlerinin Bir Dalı Olarak Ceza İnfaz Hukuku

Ceza hukuku bilimleri, ya da diğer bir adıyla normatif suç bilimleri, ceza hukuku kavramına yüklenecek geniş anlam ile ilişkilendirilmektedir. Bu sayede ceza adaleti sisteminin maddi ceza hukuku faaliyetlerine indirgenecek bir işleyiş olmadığı vurgulanmaktadır.²⁰

Ceza adaleti sisteminin işleyişinde gündeme gelen bilim kolları, ceza hukuku bilimleri altında incelenebilmektedir. Ceza infaz hukuku da bu bilimler içerisinde, yukarıda bahsi geçen geniş kapsamı ve çalışmanın devamında değinilecek olan kendine özgü ilkeleri doğrultusunda, müstakil bir bilim dalı olarak yer bulmaktadır.²¹

II. CEZA İNFAZ HUKUKU BİLİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Günümüz ceza infaz hukukunun geldiği noktayı tarihsel bir şekilde ele almak ve bu bağlamda tespitlerde bulunmak, bu bilim dalının nasıl geliştiği konusunda yardımcı olacaktır.

Ceza infaz hukukunun tarihsel gelişimi, beş döneme ayrılarak incelenebilir:

A. Birinci Dönem: İlkel Dönem

Klasik ceza hukuku kefarete üzerine kurgulanmış faaliyetler üzerine inşa edilmiştir ve bu dönemde verilen ağır ve şiddetli cezalar ile işlenen suçun karşılığı verilmek ve böylelikle adaletin tesis edilmesi arzulanmıştır (*ius talions*).²² Bu klasik anlayış, cezaların infazına da aynı şekilde yansımıştır; infaz için belirlenen yerler sadece cezanın çektirilmesi işlevi görmüşlerdir.²³ Böylelikle cezanın infazından ne toplumsal ne de bireysel bir fayda beklentisi oluşmamıştır.

20 Bkz. Semih **Yumak**, “Ceza Hukuku Bilimleri Kavramına Genel Bir Bakış”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, S. 1, 2021, s. 395 vd.

21 **Laubenthal**, s. 25, kn. 12; Timur **Demirbaş**, İnfaz Hukuku, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, s. 58; **Yumak**, Ceza Hukuku Bilimleri, s. 402.

22 **Jescheck/Weigend**, s. 70.

23 **Dünnel**, Vorlesung Strafvollzugsrecht, s. 17; **Laubenthal**, s. 73, kn. 86; Susanne **Rieckhof**, Strafvollzug in Russland, Vom GULag zum rechtsstaatlichen Resozialisierungsvollzug? Forum Verlag Godesberg, Mönchengladbach 2008, s. 138.

Klasik infaz rejimi anlayışında, cezanın korkutucu gücü ve insanları suç işlememeye psikolojik zorlaması, infazın meşruluğu ile ilişkilendirilebilir.²⁴ Bu çerçevede insanların işledikleri suçların karşılığı olarak mutlak bir biçimde cezalandırılması ve zorla çalıştırılmaları meşru görülmüştür.²⁵

B. İkinci Dönem: İnfazın İnsanileşmesi Çabaları (1550 – 1750)

Ceza infaz hukukunun ikinci dönemi, klasik infaz rejimi yaklaşımının yumuşatılma gayretlerini kapsayan bir tarihsel dönemdir. Bu dönem içerisinde aydınlar ve yöneticiler – mutlak kapama dışında – hapis cezalarının nasıl ve ne amaçla infaz edilmesi gerektiğine dair fikirleri sürmüştür. Bu fikirlerin bazıları hayata geçirilmiştir. Örneğin 1555 yılında Londra’da bir kale (Bridewell), bazı suç gruplarına mahsus kişilerin (küçük hırsızlar, fuhuş yapanlar, serseriler ve aylaklar) ıslah olmaları için tahsis edilmiştir. Aynı şekilde 1595 yılında Amsterdam’da, suçluların sosyal ıslahına yönelik bir hapishane açılmıştır. Bu hapishanede çalışmaya ve manevi danışmanlığa, iyileştirmede kullanılan araçlar olarak değer biçilmiştir. Bahsi geçen bu girişimler kısa sürede Avrupa kıtasına yayılmıştır.²⁶

Bu dönem, görüldüğü üzere, çaba hareketleridir; bu süreçte yenilenme ve/veya sistemleşme söz konusu değildir ve klasik infaz anlayışı, yenilikçi tartışmaların odağında sürdürülmek istenmektedir.

C. Üçüncü Dönem: Hukuk Devleti ve İnsan Hakları Gelişmeleri Doğrultusunda İnfazın İnsanileşmesi Çabaları (1750 – 1900)

Ceza infaz hukukunun tarihsel gelişiminin üçüncü bölümü olarak nitelendirilebilecek 1750 – 1900 arası dönem, klasik infaz anlayışının sert bir şekilde eleştirilme dönemi olarak ele alınmalıdır. Bu eleştirilerin arka planında aydınlanma hareketleri, insana verilen önemin artması (hümanizm), hukuk devleti anlayışının doğması ve akabinde insanın hukuk devletinin en önemli kutsalını oluşturduğu düşüncesiyle insan hakları anlayışına verilen önem yatmaktadır.²⁷

Bu dönemde İtalyan filozof *Beccaria* (1738-1794), 1764 yılından yayımladığı “Suçlar ve Cezalar Hakkında” (*Dei delitti e delle pene*) adlı eserinde, suçlara karşılık gelen cezaların insani olması gerektiğini ifade etmiş

24 Krş. **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 4, kn. 4-5; **Laubenthal**, s. 77, kn. 94.

25 Thomas Berger, “Geschichte und Schranken der Strafvollzugsreform”, *Kritische Justiz*, 7(3), 1974, s. 238-239.

26 **Laubenthal**, s. 76-77.

27 Krş. **Jescheck/Weigend**, s. 71.

ve orantısız bir şekilde verilen ölüm cezalarını sert bir şekilde dile getirmiştir. İngiliz soylusu ve feodal yönetici *John Howard* (1726-1790), “İngiltere ve Galler'deki Cezaevlerinin Durumu” (The State of the Prisons in England and Wales) adlı eserini, yaptığı hapisane ziyaretleri ve edindiği tecrübelerin akabinde 1777 yılında duyurmuş ve bu kitabında iyileştirme odaklı infazı savunmuştur. Bu eserlerin etkisinde kalan Alman hapisane papazı *Heinrich Wagnitz* (1755-1838), 1791 yılında Almanya'daki hapisaneler üzerine yayımladığı kitabında, suçluların faydalı işler vasıtasıyla iyileştirilmeleri gerektiğini ifade etmiştir.²⁸

18. yüzyılın ortalarından itibaren başlayan bu süreç vasıtasıyla klasik ceza teorisi ve de dolayısıyla klasik infaz rejimi, anlamını yitirmiş; verilecek olan cezalara ve hapis cezalarının infazına anlamlar ve amaçlar yüklenmeye başlanmıştır. Alman ceza hukuku profesörü ve kriminolog *Franz von Liszt* (1861-1919), bu konular üzerinde sistemli çalışmalar yürüterek iyileştirici infaz anlayışında (*Besserungsvollzug/Progressivvollzug*) öncü rol oynamış ve 1882 yılında duyurduğu “Marburg Programı”, pozitif özel önlemin önemine vurgu yapmıştır.²⁹ Böylelikle ceza hukukunun cezalandırma anlayışında fiilden ziyade fail, daha doğrusu psikolojik ve sosyolojik yapısıyla insan, ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.³⁰ Bu çabaların neticesinde 20. yüzyılın suç ve ceza politikası, *von Liszt*'in de vurguladığı gibi, faile odaklı (özel) önleme düşüncesi etrafında şekillenmiştir.³¹

Bu dönemde infazların anlam kazanmasının yanında ayrıca cezaların nasıl ve ne şekilde infaz edileceği konuları da tartışılmaya başlanmıştır. Hapisaneler, gelişen bu yeni anlayış doğrultusunda, günümüz ceza infaz kurumlarına bürünmeye başlamıştır.³²

Devletler, 18. yüzyılın ortalarından itibaren başlayan bu gelişmeler doğrultusunda insanileşme ve iyileştirme düşünceleri ön plana çıkmış olmasına rağmen, infaz hukuku meseleleri yürütme erkinin altında konum-

28 **Laubenthal**, s. 78, kn. 98-100.

29 Bkz. **Franz von Liszt**, “Der Zweckgedanke im Strafrecht”, *Franz von Liszt, Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge, Band I*, J. Guttentag, Berlin 1905, s. 133, 149; **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 4, kn. 6.

30 **Gustav Radbruch**, *Rechtsphilosophie*, 4. Auflage, K.F.Koehler Verlag, Stuttgart 1950, s. 267. Ayrıca bkz. **Karakehya**, s. 46 vd.

31 **Meier**, s. 26.

32 Bu dönem içerisinde farklı ülke uygulamaları hakkında bkz. **Laubenthal**, s. 79 vd.

landırmışlardır ve buna paralel olarak infaz rejimi, idare hukuku kurallarıyla ele alınmıştır.³³ Bu durum içişleri ve adalet bakanlıkları arasında “iki-lik” (*Dualismus*) oluşturmuş ve bu tarihsel dönemde cezaevlerinin kim tarafından yönetileceği konusunda tam bir açıklık elde edilememiştir.³⁴

D. Dördüncü Dönem: Hükümlüyü Özne Haline Getirme Çabaları ve Ceza İnfaz Hukukunun Müstakil Bir Kanun ile Ele Alınması Tartışmaları (1900 – 1990)

20. yüzyılın başlarından itibaren infaz hukuku meselelerinin kanun ile düzenlenmesi gerektiği tartışmaları yoğunlaşmış; tüzük, yönetmelik, iç yönerge gibi idari nitelikte olan kurallar ile infazın yürütülemeyeceği ve infaza ilişkin müstakil bir kanun olması gerektiği hem öğreti hem de yüksek mahkeme kararlarında dile getirilmiştir.³⁵ Özellikle de 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren infaz meselelerinin güçler ayrılığı bağlamında ele alınması gerekliliği ve bu alanda devletin müstakil bir kanun çıkartma ödevinden bahsedilir olmuştur.³⁶

Bu zaman aralığında ayrıca, aydınlanmanın ve hümanizm akımının, hukuk devleti anlayışının ve insan hakları bilincinin gelişimi doğrultusunda, hükümlülerin infazın konusu olmaktan çıkıp öznesi haline gelmesi gerektiği fikri, yaygın bir düşünce tarzı haline gelmiştir.³⁷

Arzu edilen bu gelişmeler ışığında ceza infaz hukukunun modernite sonrası (postmodern) yaklaşımı geliştirilmeye başlanmıştır. Suç isnadı altında bulunan kimseler için sistemin daha çok güven ve fırsat odaklı hukuk kurumları, bu dönemlerde hızla infaz hukukuna dahil edilir olmuştur. Bu kişilerin hür iradeleri ile kendilerini sınırlamak, katkı sunmak istemesi ve

33 Günther **Kaiser**, “Strafvollzugssysteme im Rechtsvergleich”, Bitburger Gespräche 1986/2, s. 67.

34 **Laubenthal**, s. 81, kn. 105.

35 Krş. **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 5, kn. 6; **Laubenthal**, s. 90.

36 Erol **Pohlreich**, “Strafvollzugsrecht”, Strafrecht in der alten Bundesrepublik 1949 – 1990, Hrsg. Georg Steinberg/Arnd Koch/Andreas Popp, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2020, s. 505.

37 **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 6, kn. 1; **Laubenthal**, s. 481, kn. 574; Christine **Morgenstern**, “Internationale Instrumente und Entwicklungen zur Humanisierung des Strafvollzugs”, Hrsg. Frieder Dünkel/Kirstin Drenkhahn/Christine Morgenstern, Forum Verlag Godesberg, Mönchengladbach 2008, s. 35; Veli Özer **Özbek**, İnfaz Hukuku, 19. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2024, s. 45. Nasyonal sosyalist dönemde hükümlüler, infazın konusu olarak görülmekteydi. Bkz. **Laubenthal**, s. 89, kn. 121. Alman Anayasa Mahkemesi, 21.06.1977 tarihli kararında açıkça hükümlülerin infazın sıradan bir konusu olamayacağının altını çizmiştir. Bkz. BVerGE 45, 187, Rn. 53.

etkileşim-güven temeli üzerine kurulu “şartlı tahliye” (*bedingte Entlassung*), “denetimli serbestlik” (İng. *Probation/Alm. Führungsaufsicht*), “fail-mağdur uzlaşması” (*Täter-Opfer-Ausgleich*), “ev hapsi” (*Hausarrest*), “kamu yararına çalıştırma” (*Gemeinnützige Arbeit*) ve “elektronik kelepçe” (*Elektronische Fußfessel*) gibi hapis cezasına alternatif kurumlar, ceza adaleti sisteminin yenilikçi ve fail odaklı kurumları olarak yer bulmuştur. Güvenilemeyen ve toplum için tehlikeli olduğu kanısına varılan failer için ise ceza infaz kurumları varlığını devam ettirecektir.³⁸

E. Beşinci Dönem: Ceza İnfaz Hukukunun Bağımsız Bir Bilim Dalı Olarak Kabulü (1990 ve sonrası)

Devletler, soğuk savaşın bitimi ve küreselleşmenin hızla yayılması sonrası, insan haklarına ve insani yaklaşıma daha önem verir hale gelmişlerdir. Modern infaz rejimi yaklaşımı bu vesileyle bir basamak daha ileriye taşınmıştır ve hükümlü tartışmasız bir şekilde infaz hukukunun konusu olmaktan çıkıp öznesi haline gelmiştir. Böylelikle her iki tarafa da haklar ve borçlar yükleyen yeni bir aşamaya geçilmiştir. Ceza infaz hukukunun bu noktaya gelmesinde elbette ki yukarıda bahsi geçen tarihsel gelişmelerin katkısı yer almaktadır.

Bu dönemde katedilen bir diğer önemli gelişme de şudur ki 1990’lı yıllardan itibaren infaz hukuku, istikrarlı bir biçimde, yürütme faaliyeti olmaktan çıkıp ceza adaleti sisteminin bağımsız bir dalı haline gelmiştir.³⁹ Öğretide kabul gören çoğunluk görüşü de ceza infaz hukukunu artık müstakil bir bilim dalı olarak nitelendirmektedir.⁴⁰

Bütün bu gelişmelerin ve uğraşların sonucunda suç işleyen kişilerin salt bir biçimde infaz kurumlarında özgürlüklerinden alıkonulması ve sosyal ilişkilerinin mutlak bir biçimde kısıtlanması meselesi, artık modern hapis cezasının kavramına yüklenecek bir anlam olmaktan çıkmıştır.⁴¹ Böylelikle modern infaz rejimi yaklaşımının temelleri, bu dönemde atılmaya başlanmıştır.

38 Krş. **Laubenthal**, s. 1 vd.

39 **Laubenthal**, s. 25, kn. 12; **Yumak**, Ceza Hukuku Bilimleri, s. 402.

40 Alman literatüründe hapisane öğretisi (*Gefängniskunde/Strafvollzugskunde*) ifadesinin yerini, 1970’li yılların bakış açısı ve üretimi neticesinde ceza infaz bilimi (*Strafvollzugswissenschaft*) kavramı almıştır. Bkz. **Müller-Dietz**, Grundfragen, s. 97.

41 **Düinkel**, Vorlesung Strafvollzugsrecht, s. 22.

III. CEZA İNFAZ HUKUKUNUN AMACI VE ÇELİŞKİLERİ

A. Ceza İnfaz Hukukunun Amacı

Ceza infaz hukukunun amacı, ceza mahkemesi tarafından faile özgü tayin edilen cezadan beklenen fayda ve amaçlar, yani cezalandırma hakkının içeriği doğrultusunda aranmalıdır.⁴²

1. Karma (Uzlaştırıcı) Teoriyi Tatbik Etmek

“Niçin cezalandırıyoruz?” sorusuna aranan cevaplar, ceza teorileri (*Straftheorien*) başlığı altında incelenmektedir. Kabul gören teoriler, üç başlık altında incelenmektedir:

- Mutlak teori,
- Nispi teori,
- Karma (uzlaştırıcı) teori.

Mutlak teori, klasik anlayışı temsil etmekte ve faile verilen ceza, yaptığı kötülüğün karşılığı ve mutlak adaletin gereği olarak görülmektedir. Bundan dolayı kefarete teorisi olarak da anılmaktadır.⁴³ Nispi teori ise cezaya anlam yüklemeye başladığının göstergesidir ve verilecek ceza ile “önleme” amaçlanmaktadır.⁴⁴ Burada önleme topluma ve faile yöneliktir ve amaç her iki taraf düşünülerek gerçekleştirilmek istenmektedir. Toplum içerisinde hukuk kurallarının uygulandığına ve hukuk devleti olmanın gereklerine uygun davranıldığına olan inanç pekiştirildiğinde “pozitif genel önleme”, toplum içerisinde yer bulan potansiyel faileri verilen cezalar ile korkutma “negatif genel önleme” olarak ifade edilmektedir. Sosyal kontrolün, yani kamu düzeni ve güvenliğinin, bu bağlamda tesis edildiği düşünülmektedir.⁴⁵

Suç işlediği bilinen kişilerin suç işlemeyecek şekilde yeniden topluma dahil edilmesini amaçlayan görüş “pozitif özel önleme”; verilen cezanın “şok edici” gücü ile suçlunun tekrar suç işlememesinin hedeflendiği alan ise “negatif özel önleme” şeklinde dile getirilmektedir.⁴⁶

42 **Karakehya**, s. 23.

43 **Jescheck/Weigend**, s. 70.

44 **Claus Roxin**, *Strafrecht: Allgemeiner Teil*, 4. Auflage, C.H.Beck, München 2006, s. 85.

45 **Jescheck**, *Beiträge*, s. 57; **Meier**, s. 22-23.

46 **Jescheck/Weigend**, s. 71.

Geleceğe yönelik insancıl, rasyonel ve faydacı olduğundan ötürü bu nispi yaklaşım aynı zamanda amaççı teori şeklinde de anılmaktadır ve önleme düşüncesinde amaçlar arasında hiyerarşi yahut üstünlük söz konusu olmamaktadır; her bir önleme alanı eşit düzeyde değer görmektedir.⁴⁷

Amaççı teorilerde gündeme getirilmesi gereken bir diğer konu da pozitif önlemeyi ön plana çıkaran yaklaşımdır. Pozitif önlemeyi önceleyen ve bunu cezanın amacı olarak değerlendiren bir kısım yazar, cezanın hem toplumda sosyal kontrol bağlamında (pozitif genel önleme) hem de faili topluma yeniden daha iyi bir biçimde entegre etme çabaları (pozitif özel önleme) doğrultusunda hedef gütmesi gerektiğinin altını çizmektedirler. Bu bakış açısı öğretide “entegre edici önleme” olarak yer bulmaktadır.⁴⁸

Karma teori, cezanın amaçları arasında yer alan üç görüşten sonuncusunu temsil etmektedir ve kendisinden önce gelen iki görüşü kombine ederek uzlaştırıcı bir yaklaşım ortaya koymak istemektedir. Buna göre ceza ile hem faile yaptığı kötülüğün karşılığı olarak bir acı, elem verilmekte hem de önleme (genel ve özeli kapsayacak biçimde) amacı güdülmektedir.⁴⁹ Türk ceza infaz hukukunun temel önerisi budur.⁵⁰ CGTİHK madde 3, cezanın amacı teorilerinde gündeme gelen birden fazla amacı,⁵¹ öncelik sırası belirtmeden, temel amacını belirtmektedir. Günümüz ceza teorilerindeki yaklaşım da bu yöndedir; hukuk devleti böylelikle cezanın klasik anlamından (kefaret) vazgeçmemekte, üstüne yeni anlamlar katarak daha iyiyi hedeflemektedir.⁵²

2. Islahı (Yeniden Sosyalleştirmeyi) Öncelemek

Ceza infaz hukuku içerisinde özel önlemenin ayrı bir önemi vardır. İnsanlık ilkesinin hukuk devleti içerisinde zirve yapması ve dünya genelinde insan hakları bilincinin artması ile insan, ceza infaz hukuku biliminin

47 Meier, s. 37.

48 Bkz. Peter-Alexis Albrecht, Kriminologie, Eine Grundlegung yun Strafrecht, 4. Auflage, C.H.Beck, München 2010, s. 47-48 ve s. 61-62.

49 Jescheck/Weigend, s. 75.

50 Yumak, Ceza Hukuku Bilimleri, s. 403.

51 “İnfazda temel amaç” başlıklı CGTİHK m. 3 şu şekil kaleme alınmıştır: “Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı ile ulaşılmak istenilen temel amaç, öncelikle *genel ve özel önlemeyi sağlamak*, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, *hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek*, üretken ve kanunlara, nizamlara ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmaktır.”

52 Krş. Jescheck/Weigend, s. 78 vd; Laubenthal, s. 138-139.

odak noktası haline gelmiştir. Yukarıda aktarılan tarihsel gelişim doğrultusunda suçlunun yeniden suç işlemeyecek tarzda sosyal hayata dahil edilmesi amacı, infaz rejiminin bir numaralı amacı olarak kabul görmüştür.⁵³

Suçlunun nasıl bir infaz rejimine muhatap olacağı ve bu rejimin fail üzerindeki olası etkileri, ceza mahkemeleri tarafından cezanın verilmesinden ayrı olarak hesap edilmesi gerekmektedir; çünkü miktarı ve şekli ile tayin edilen cezalar doğrultusunda pozitif özel önleme amacı gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Böylelikle cezanın toplumu bütünlendirici, entegre edici tarafı ön plana çıkarılmaktadır.⁵⁴

Yeniden sosyalleştirmeyi (*Resozialisierung*) hedeflemek ve bu amaca öncelik vermek aynı zamanda devletin insan onurunu merkez alması ve sosyal bir hukuk devleti olmasından ileri gelmektedir.⁵⁵ Devlet, hükümlü üzerindeki bu görevini ya ceza infaz kurumları gibi sabit yerlerde (*stationär*) ya da cezaevleri dışında (*ambulant*) gerçekleştirmektedir.

3. Sosyal Kontrolü Tesis Etmek

Hapis cezalarının infaz edilmesi ile toplumu oluşturan bireyler, sosyal hayatı düzenleyen önemli kuralların ihlalini gerçekleştirerek suç işleyen kişilere yaptırım uygulandığını gözlemleyerek, hukuk devletine ve onun kurallarına olan inancını pekiştirmektedirler.⁵⁶ Aksi halde toplumsal yaşamın huzur ve barış içinde devamı sekteye uğrayabilecek, bazı kişiler ihkak-ı hak yoluna müracaat ederek toplumsal düzeni gayri resmi bir biçimde sağlamaya çalışacaklardır.⁵⁷ Bundan dolayı infaza biçilmesi gereken hukuki rejimde sosyal kontrol düşünceleri yer bulmalıdır ve sosyal kontrolü tesis etmek, modern devletin cezalandırma hakkının ve görevinin doğal bir sonucudur.

53 Ülkemizde de hem CGTİHK genel gerekçesi hem de literatür bu doğrultudadır. Bkz. CGTİHK Genel Gerekçe, Artuk-Gökçen-Yenidünya, **Gerekçeli Ceza Kanunları**, Turhan Kitabevi, 7. Bası, Ankara 2007, s. 811; **Özbek**, s. 46. Hükümlünün ıslahının mümkün olup olmadığı üzerine yürütülen tartışmalar için bkz. **Karakehya**, s. 55 vd.

54 Krş. **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 4, kn. 6 vd.

55 Jörg-Martin **Jehle**, “Anwendungsbereich und Vollzugsgrundsätze”, *Strafvollzugsgesetze – Bund und Länder*, Hrsg. Hans-Dieter Schwind/Alexander Böhm/Jehle/Klaus Laubenthal, Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston 2020, s. 24, kn. 8.

56 **Meier**, s. 22.

57 Krş. Winfried **Hassemer**, *Strafen im Rechtsstaat*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2000, s. 214.

4. Cezayı Belirlenen Ölçüde ve Miktarda Çektirme (İnfaz Etme)

Şahsılık ilkesi ve fiil ve kusuru kapsayacak tarzda ölçülü tayin edilen cezalar, infazın koşulunu oluşturmaktadır. Faile uygun somut ceza tayini ise ceza hukuku biliminin en önemli ve de en zor bölümlerinden birini oluşturmaktadır.⁵⁸

Kusurla orantılı ceza prensibi, faile uygun tayin edilecek cezaların temel bir düsturudur. Maddi ceza hukukunun önemli bir şubesi olan cezanın tayini alanı, fail ve fiili dikkate alınarak bireyselleştirilen ceza ile failin kusuru arasında bir denklik aranması üzerine kuruludur (*Schuldausgleich*).⁵⁹ Bu çerçevede failin kusuru, verilecek cezanın sınırlarını çizmektedir.⁶⁰

İlk bakışta kusurun ceza infaz hukukunda doğrudan bir rolü olmadığı⁶¹ düşünülse de kusur, infazın şekillenmesinde ve ceza infaz hukuku kurallarının sert ya da yumuşak tatbik edilmesinde bir ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır;⁶² bunun sebebi de karma teorinin infaz hukukuna yansıtılmak istenmesinde aranmalıdır.⁶³ İnfaz hakimlikleri/mahkemeleri böylelikle ilk derece mahkemesinin yerine geçmeyerek hükümdeki tespitleri gerekli oldukça kararlarına taşımaktadırlar.⁶⁴

Kusurun dikkate alınmadığı bir infaz hukuku rejimi, devletin kamu düzenini koruma görevini ihlal etmesi ve toplumun adalete olan inancını sarsması anlamlarına gelebilir.⁶⁵ Bundan dolayı, kusurun ne ölçüde gün-

58 **Yumak**, Ceza Hukuku Bilimleri, s. 399-400.

59 **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 4, kn. 44; **Meier**, s. 33.

60 **Jescheck/Weigend**, s. 879.

61 Öğretide bu görüşü savunanlar için kusura bağlı ve kusurla denkleştirilerek tayin edilen hapis cezasının infazında, failin ilk derece mahkemesi tarafından tespit edilen ve onaylanan kusurunun ağırlığı, dolaylı bir biçimde infaz rejimini etkilemektedir. Bkz. **Laubenthal**, s. 137, kn. 179; Kirstin **Drenkhahn** “Schuld und Strafvollzug”, Bielefelder Fachtag Philosophie, C. 11.,S. 6. 2022, s. 14.

62 Albrecht **Funck**, “Schuld und Sühne im Strafvollzug”, Zeitschrift für Rechtspolitik, Mai 1985, 18. Jahrg., H. 5, s. 138; Axel **Dessecker**, “Entwicklung und Zukunft der lebenslangen Freiheits strafe in Deutschland”, Zeitschrift für Strafvollzug und Straffälligenhilfe, 4/2017, s. 224;

63 Krş. Franz **Streng**, Strafrechtliche Sanktionen – Die Strafzumessung und ihre Grundlagen, 3. Auflage, Kohlhammer, Stuttgart 2012, s. 261 vd.

64 Krş. Rahel **Weingärtner**, Die Schuldschwereklausel nach § 57a Absatz 1 Satz 1 Nr. 2 StGB und die Aufarbeitung der Tat im Strafvollzug, Felix-Verlag, Holzkirchen/Obb 2017, s. 16-17.

65 Krş. Konrad **Löw**, “Individuelle und kollektive Schuld”, Zeitschrift für Rechtspolitik, April 1973, 6. Jahrg., H. 4, s. 93.

deme geleceği meselesi, ceza infaz hukukunda ayrı bir şekilde ele alınmalıdır.⁶⁶ Bu noktada belirtilmelidir ki kusurun infaz hukukuna yansıtılmasında – hukuk devletinin bir gereği olarak – hukuki istikrar sağlanmalıdır; olay mahkemesi tarafından failin kusuruna ilişkin belirlemelerin infaz hukukunun ruhuna ve temel ilkelerine göre yönlendirici etkisi gündeme getirilmelidir.⁶⁷

Son olarak şu hususun altını çizmekte fayda vardır: Cezayı kusur çerçevesinde belirlenen ölçüde ve miktarda çektirme amacı, infazın amacı konusu ile karıştırılmamalıdır; çünkü infazın amacı ya da amaçları, kanun koyucu tarafından infaz kanununda açıkça belirtilmektedir. İnfaz kanunlarında belirtilen bu amaçlar dışında başka amaçlar güdülmesi, kanun koyucunun iradesine aykırı olacaktır ve hukukun dolaşılması anlamına gelecektir.⁶⁸ Bu iki konu birbirine karıştırılmadığı takdirde kusura dayalı tayin edilen cezanın infazı (*Schuldstrafrecht*) ile yeniden sosyalleştirme (*Resozialisierung*) amacının beraber yürütülmesi bir sorun teşkil etmeyecektir.⁶⁹

B. Ceza İnfaz Hukukunun Çelişkileri

Ceza infaz hukuku biliminin, görüldüğü üzere, birden çok amacı ve ödevi vardır. Bunlar, yukarıda da açıklandığı üzere, şu şekilde ifade edilmiştir:

- Karma (uzlaştırıcı) teoriyi tatbik etmek,
- Islahı (yeniden sosyalleştirmeyi) önelemek,
- Sosyal kontrolü tesis etmek ve
- Cezayı belirlenen ölçüde ve miktarda infaz etme.

Ceza infaz hukuku amaçlarının çeşitliliğinden ötürü aslında burada çelişkiden ziyade amaçların yarışması ve bu yarış neticesinde amaçlar arası uyumsuzluklar (*Zielkonflikte*) söz konusu olmaktadır.⁷⁰ Amaçlar arası yarışımın çıkış noktası ise maddi ceza hukuku bakışı ile infaz hukuku yaklaşımının farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Böylelikle normatif suç bilimlerinin iki önemli dalının vazgeçilemez ve birbirini etkileyici ilişkisinden bahsedilmelidir.⁷¹

66 Krş. **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 4, kn. 44-51; **Meier**, s. 136 vd.

67 Krş. Wolfgang **Bock**/Christoph **Mährlein**, “Die lebenslange Freiheitsstrafe in verfassungsrechtlicher Sicht”, Zeitschrift für Rechtspolitik, September 1997, 30. Jahrg., H. 9, s. 379; **Weingärtner**, s. 18, 22.

68 Bkz. **Laubenthal**, s. 139, kn. 177; **Jehle**, s. 22, kn. 6.

69 Krş. **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 4, kn. 46.

70 Bu durum Alman ceza infaz hukuku literatüründe “Zielkonflikte” olarak nitelendirilmektedir. Bkz. **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 4, kn. 31-32.

71 **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 4, kn. 32.

Çelişki diye tabir edilen bu mesele, infaz hukuku kararlarında hangisine öncelik verileceği ve infazın tatbiki esnasında alınması gereken kararlarda hangi amacın ölçütüne göre hareket edileceği ve de mahpusun haklarının sınırlandırılması ve yükümlülüklerinin çerçevesinin çizilmesi konularında önemli bir rol oynamaktadır.⁷² Çelişkiden ziyade, birbiri ile iç içe geçme, birbirleriyle uyum sağlama olarak değerlendirilmelidir.⁷³

Literatürde yer bulan bu hedefler arası amaca dair yarışımı şu başlıklar altında incelemek mümkündür:

1. Ceza Teorileri Doğrultusunda Gerçekleştirilecek İnfaz Aşamasında Gündeme Gelen Çelişkiler

Cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi, bahsi geçtiği üzere, failin işlediği fiille ve kusuruyla ve de ceza teorileri doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Hukuk devleti bu noktada cezanın beklenen faydalarını, anayasal görevi olarak uygulamalı bir şekilde gündeme getirmekle yükümlüdür; yani verilen ceza hem topluma hem de suçluya fayda sağlamalıdır.

Günümüzde birçok ülke tarafından karma teorinin kabul görmesi, beraberinde öncelik sırası ne olmalıdır sorusunu getirmektedir; daha başka bir deyişle: Karma teoriyi kabul eden bir ceza adaleti sistemine sahip bir ülkede infaz rejiminin kurgusu toplum odaklı düşünülerek güvenlik mi yoksa meseleyi daha çok birey merkezli ele alarak kişinin iyileştirilmesi üzerine mi inşa edilmelidir? Bu şekil gündeme gelen bu soruya cevap arayışları, amaçlar arası uyumsuzluk bahsinde ele alınmaktadır.⁷⁴ Bu meseleinin çözümü ayrıca infaz rejiminin en zorlandığı konular arasında yer almaktadır.⁷⁵

Çözüm olarak üç görüş ileri sürülmektedir: Birinci görüşe göre toplumun da güvenlik ihtiyacının tatmin edilmesi gerekmektedir ve ıslah ile güvenlik amaçları aynı seviyede (*Gleichsetzung*) konumlandırılan hedeflerdir.⁷⁶ Benzer olan diğer görüş ise birinci sırayı yeniden sosyalleştirme amacına ikinci sırayı da toplumun güvenlik kaygılarının ve toplumsal korunması gereken değerlerin korunmasına ayırmaktadır. Amaçlar arası yarışım, bu son görüş kapsamında, menfaatler çatışması şeklinde ele alın-

72 Bkz. **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 4, kn. 31.

73 **Laubenthal**, s. 139, kn. 181.

74 **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 4, kn. 34.

75 **Jehle**, s. 36, kn. 27.

76 **Laubenthal**, s. 135, kn. 174.

makta ve öncelikle korunması gereken menfaat tespiti doğrultusunda çözüm üretilmek istenmektedir.⁷⁷ Burada ilk olarak yeniden sosyalleştirme ödevine odaklanılmakta, güvenlik amacı ise tali, yan bir görev olarak (*Nebenaufgabe*) yer bulmaktadır.⁷⁸

Çözüm odaklı son yaklaşım ise meseleye ceza adaleti sistemi işleyişinde gündeme gelen üç sütun teorisi ile ele almaktadır. Buna göre kanun koyucunun ceza kanunlarındaki soyut ceza tehdidi ile “genel önleme” (*Generalprävention*), ceza mahkemesinin faile mahsus tayin ettiği ceza ile “kusurun denkleştirilmesi” (*Schuldausgleich*) ve kesinleşmiş hapis cezasının infazında “özel önleme” (*Spezialprävention*) amaçları gerçekleştirilmek istenmektedir.⁷⁹

2. Islah (Yeniden Sosyalleştirme) Amacının Tatbikinde Gündeme Gelen Çelişkiler

Suç işleyen kişilerin cezasının infazı esnasında birinci önceliğin yeniden sosyalleştirme olması gerektiği, yüksek yargı kararlarında, infaz hukuku öğretisinde, uluslararası örgütlerce ve de literatürde sıklıkla ifade edilmektedir. Ceza infaz hukuku biliminin de buna paralel olarak en çok önem verdiği mesele hiç şüphesiz, hükümlünün topluma yeniden suç işlemeyecek bir birey olarak dahil edilmek istenmesidir. Bu amaç doğrultusunda gündeme gelen iki çelişki şu başlıklar altında incelenebilir:

a. Mekânsal Çelişki: Hapishane Ortamında Islah

Bireyi odak noktası yapan yaklaşımın güvenlik ve disiplin odaklı kitlesel bir organizasyon (*totale Institution*) içerisinde sürdürülmek istenmesi, ceza infaz kurumları varlığının en büyük çelişkisi şeklinde nitelendirilmektedir; çünkü suçlu, bulunduğu sosyal ortamdan alınarak suç işleyenlerin bulunduğu başka izole bir ortama taşınmaktadır. Bu ortamda mahpus için farklı bir kamu otoritesi hissedilmekte ve yeni bir düzen ve işleyiş söz konusu olmaktadır. Mahpus, bahsi geçen bu yeni ortama uyum sağlamakla, işleyişe dahil olmakla ve kendisi için hazırlanan günlük plana uymakla yükümlüdür.⁸⁰ Genel yaşam koşullarından ayrılan ve başka bir kitlesel bir kamu kurumuna aktarılan suçluların, disiplin ve güvenlik

77 **Jehle**, s. 36, kn. 27.

78 **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 4, kn. 51.

79 **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 4, kn. 51.

80 Krş. **Laubenthal**, s. 147, kn. 196.

odaklı ve de “günlük yaşamın aşırı kuralcı hale getirildiği”⁸¹ bir organizasyonda yeniden sosyalleştirilmesi faaliyetlerinin yürütülmesinin zor olacağı, hatta bu ortamın mahpusların mevcut durumunu daha da kötüye götürebileceği eleştirileri dile getirilmektedir.⁸²

Bahsi geçen bu durum infaz hukuku literatüründe, “hapishane paradoksu” diye zikredilmektedir ve bu paradoksun odağında, suçlunun toplumdaki tecrit edilip “daha iyi bir birey” olması için diğer suçlularla aynı yere kapatılması yer almaktadır.

b. Kısa Süreli Hapis Cezalarının İnfazı

Kısa süreli olarak nitelendirilen hapis cezaları,⁸³ bir kısım yazarlarca, ıslaha yatkın olmayan bir hapis cezası türü olarak nitelendirilmektedir; çünkü infaz edilecek sürenin kısa olmasından ötürü ilk defa suç işleyenlere yeniden sosyalleştirme amacı (pozitif özel önleme) hedeflenmesi, tutarlı görülmemektedir.⁸⁴ Hafif diye nitelendirilen suçların cezasının hapishane ortamında infaz edilmesinin, kazançtan ziyade kayıp oluşturacağı dile getirilmektedir; şöyle ki bu kişiler suçlu olarak damgalanacaklardır, kısa süre de olsa aile bağları kurulamayacak ve hatta bu kişiler işlerinden olacaklardır.⁸⁵ Bu duruma ilişkin tespitler 19. yüzyıl sonlarında gözlemlenmiş ve *Franz von Liszt* tarafından 1882 yılında duyurduğu Marburg programında gündeme getirilmiştir.⁸⁶

81 **Laubenthal**, s. 149, kn. 197.

82 Eleştiriler için bkz. Johannes **Feest**, “Ist Freiheitsentzug als Sanktionsmaßnahme im 21. Jahrhundert noch zeitgemäß?”, Hrsg. Sächsischen Staatsministerium der Justiz, Vollzug für das 21. Jahrhundert, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2019, s. 37; Klaus **Roggenthin**, “Das Gefängnis ist unverzichtbar! Wirklich?”, BAG-S Informationsdienst Straffälligenhilfe, 26. Jg. Heft 1/2018, s. 20 vd.

83 Ülkemizde “bir yıl veya daha az süreli hapis cezaları”, kısa süreli hapis cezası olarak kabul edilmiştir (TCK m. 49/2). Almanya’da bu süre altı aya kadar verilen hapis cezası olarak belirlenmiştir (§ 38 fıkra 1 StGB).

84 Karl Alfred **Hall**, “Die Freiheitsstrafe als kriminalpolitisches Problem” ZStW Bd. 66 (1954), s. 86 vd.

85 **Meier**, s. 93. Tekrardan suç işleme ihtimalleri düşük olan bu suçlu kitlesinin hapis cezası alması ve bir süre de olsa hapishanelerde bulunması, tekrardan suç işleme ihtimallerini daha da artıracığı düşünülmektedir. Yapılan bir araştırmada da bu durum gözlemlenmiştir. Kısa süreli hapis cezası alanlar ve tekrar suç işleyenler, kısa süreli hapis cezası yerine adli para cezası alan ve akabinde suç işleyenlere oranla üç katı fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bkz. **Jescheck**, Beiträge, s. 60.

86 Bkz. Franz **von Liszt**, “Der Zweckgedanke im Strafrecht”, C. L. Pfeil, Marburg 1882, s. 28.

Modern ceza hukuku, bütün bunları dikkate alarak, kısa süreli hapis cezalarına seçenek yaptırımlar geliştirmiştir⁸⁷ ve yaptırım sisteminde kısa süreli hapis cezalarına, son çare prensibi (*ultima ratio*) doğrultusunda istisnai bir ceza türü şeklinde yer verilmiştir.⁸⁸

3. Kriminoloji Temelli Paradokslar

a. Suç Okulu Tartışmaları

Kriminoloji biliminin araştırma alanını ceza adaleti sistemine yönlendirmesiyle kriminolojik tahlil ve tespitler, ceza hukuku bilimlerinin her safhasında gündeme gelmektedir. Kriminoloji biliminin bu yeni yaklaşımı eleştireldir ve suç-u-suçluyu normatif düzlem üzerinden okuma gayretleri içerisinde dir.⁸⁹

Kriminoloji bilimi, insan-mekân ilişkisi bağlamında, hapisane ortamında ıslah meselesini ele alırken, amaç-araç dengesini gözetererek ve suç u açıklayan kriminoloji teorileri ışığında çıkarımda bulunarak pozisyonunu belirlemek ister. Kriminolojinin hapisane ortamında iyileştirmeye bakış açısı şu şekilde açıklanabilir: Suç kariyerine başlayan kişinin doğal hayat şartlarından hapisane ortamına alınması, insanın sosyalizasyonunda kırılma noktasıdır. Resmi sosyal kontrol makamlarınca “suçlu” olarak nitelendirilen kişi böylelikle damgalanmış olur. Hür iradesiyle suç işleyen kişi, başka suçluların da olduğu yeni bir sosyal çevrede,⁹⁰ yine özgür iradesiyle hapisane arkadaşlıkları kurar ve burada yeni bilgiler edinir ve gözlemde bulunur. Bu vesileyle kurulan karşılıklı etkileşim, suçluyu ya daha da suç işleyen birine ya da topluma daha iyi entegre olacak bir profil sahibi yapabilecektir.⁹¹ Bu noktada suç işleyenlerin aynı yerde barındırıl-

87 **Laubenthal**, s. 6, kn. 5.

88 **Meier**, s. 93.

89 **Yumak**, Kriminoloji, s. 32 ve 53.

90 Hapisane ortamında oluşan sosyal klima ve çevre, hapisane alt kültürü olarak nitelendirilmektedir. Sosyal kültür içerisinde hükümlüleri kapsayan bir alt küme oluşturan bu tali yapıdaki sosyal çevre, mahkumların infaz kurumları içerisindeki kendilerine özgü davranışlarından teşekkül etmektedir ve genellikle şiddet, istismar, statü, haraç, alış-veriş ve iletişim kurma ve de uyuşturucu ile ilgili geliştirilen alt kültürdür. Bkz. **Laubenthal**, s. 155 vd.

91 **Yumak**, Kriminoloji, s. 81-82 ve s. 86.

maları, kötü alışkanlıkların “sosyal öğrenme” ile daha da artabileceği ihtimalini tartışmaya açmaktadır.⁹² Bu bakış açısı altında ceza infaz kurumları kötü şöhret sahibi olmakta ve “suç okulu” şeklinde nitelendirilmektedir.⁹³

b. Hapishaneler Açılıyor, Mahkumlar Islah Olmuyor! İşlevsel Olmayan Amaçlar

Bir toplumda suçun karşılığı olan cezaların şiddetinin ağırlaşmasına rağmen cezaevi nüfusu artıyorsa sosyal kültür içerisinde cezaevlerinin işlevsiz kaldığı ve görevini yerine getirmiyor algısı oluşabilmektedir.⁹⁴ Bu algının kriminolojik temelinde hapis cezasının genel ve özel önleyici etkisini yitirdiği ve sosyal kültür içerisinde yer alan bazı alt kültürlerde eski hükümlü etiketinin olumlu pekiştirilmesinin yer aldığı fikri söylenebilir. Hapis cezaları böylelikle bir utanç kaynağı olmaktan çıkıp güvenlik ve statü getirici bir işlev görmektedir. Eski hükümlüler, dahil oldukları alt kültürlerde bu durumu kendileri lehine fırsata çevirmek isteyebilmektedirler. Böyle bir ortamda daha da çok verilecek hapis cezası kamu düzeni ve güvenliğini tesis etmekten ziyade daha çok güvenlik kaygısı oluşturacaktır; çünkü alt kültür içerisinde suç işleme, ödüllendirilen ve statü kazandıran bir davranış olarak ayrıştırılmaktadır. Bu tarz sosyal çevrelerde suç işleme kararı, bu ayırıcı tanımlama (*Theorie der differentiellen Identifikation*) üzerinden ve sosyal öğrenmeden ileri gelebilecektir.⁹⁵

İşlevsel olmayan hapis cezalarının yol açtığı toplumsal ikilem, eğitim, sağlık ve ekonomi politikaları ve de rasyonel zeminde hazırlanan ilgili suç önleme tedbirleri ile giderilebilecektir. Sonuç olarak, hapis cezaları – her ne surette olursa olsun – toplumsal meseleleri çözebilecek mucizevi bir araç olarak görülmemelidir. Kriminoloji bilimi bu noktada, toplumdaki potansiyel suçluların önüne geçebilecek önlemler ve onların suç işleyerek elde edeceklerini düşündükleri kazanımlarını (akıllı tercih teorisi⁹⁶) ortadan kaldıracı rasyonel cevaplar geliştirilmesi arzusu içerisindeydir.⁹⁷

92 **Jehle**, s. 30, kn. 19.

93 Bkz. **Karabulut**, Efe Can/**Nergiz**, Hüseyin, “Suç Aktarımı: Ceza İnfaz Kurumları Suç Üniversiteleri mi?”, *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi-Journal of Penal Law and Criminology*, C. 10, S. 2, 2022, s. 463.

94 “Nothing works!” tartışmaları için bkz. **Meier**, s. 33-35.

95 Krş. **Yumak**, *Kriminoloji*, s. 86.

96 Bkz. **Yumak**, *Kriminoloji*, s. 92.

97 Krş. **Yumak**, *Kriminoloji*, s. 141 vd.

IV. CEZA İNFAZ HUKUKUNUN TEMEL İLKELERİ VE ÖZELLİKLERİ

Temel ilkelerin, hukuk bilimi için önemi büyüktür. Temel ilkeler, her şeyden önce akla hitap eden kategorik emirlerdir.⁹⁸ İnsanlar adil ve hakkaniyetli karar verebilmek için, vicdanlarını tatmin edecek ve ahlak anlayışları ile uyumlu kıstaslar ararlar. Temel ilkeler bu noktada yardımcı olmaktadır ve bu yüzden toplumun çoğunluğu tarafından kabul görmektedirler.⁹⁹ Hukukun temel ilkeleri de bu bağlamda tarihsel sürecin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır; bundan dolayı etik ve ahlaktan, hukukun teorisinden ve de sosyal felsefeden beslenmektedir. İnsanların hukuk içerisindeki hareket alanının temel çerçevesi, hukuk bilimi içerisinde kabul gören bu temel ilkeler üzerinden çizilmektedir.¹⁰⁰

Ceza infaz hukuku bilimi için kabul gören temel ilkeler, “anayasal ilkeler”, “ceza politikası ilkeleri” ve “infaza ilişkin ilkeler” olacak şekilde üç başlık altında incelenebilir.

A. Anayasal İlkeler

1. Hukuk Devleti

Hukuk devletinde önemli meseleler, her şeyden önce kanun ile düzenlenmelidir ve hukuk devleti bu bağlamda kanun devleti olarak da ifade edilmektedir. Hukuk devletinin kanunlara öncelik vermesinin altında yatan sebep, hiç şüphesiz hukuk güvenliğini tesis etme arzusunda aranmalıdır.¹⁰¹ Böylelikle kanunlara öncelik ve önem veren bir devlet anlayışı hâkim kılınmak istenmektedir.

Hukuk devleti, önceden usulüne uygun bir şekilde kabul edilen kanunlar üzerinden vatandaşın güvenlik ve özgürlük sahalarını belirler; böylelikle vatandaşa güven veren, öngörülebilir ve keyfiyete yer verilmemiş bir hukuk devleti anlayışı hâkim kılma arzusu gerçekleştirilmek istenmektedir. Bu bağlamda hak arama yolları, savunma (hukuki dinlenme) hakkı, hakimlerin bağımsızlığı ve ölçülülük konuları da hukuk devleti ilkesinin en temel güvenceleri olarak değerlendirilmektedir.¹⁰² Kişilerin hukuki

98 Detlef **Horster**, “Die aktuelle Diskussion über die Funktion von Rechtsprinzipien”, ARSP: Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie, Vol. 77, No. 2, 1991, s. 257.

99 **Horster**, s. 261.

100 Peter-Alexis **Albrecht**, Die vergessene Freiheit, 3. Auflage, Berliner Wissenschaftsverlag, Berlin 2011, s. 12-13.

101 **Jescheck/Weigend**, s. 26.

102 **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 5, kn. 9.

müdahaleler karşısında etkili bir şekilde hukuki yollara müracaat etme hakkı (*effektiver Rechtsschutz*) da bu bağlamda güvence altına alınmalıdır.¹⁰³

2. İnsanilik

Hukuk devletinin merkezinde, odak noktası olarak insan yer almaktadır. Hukuk devletinin varlık sebebi, bir arada huzur ve barış içerisinde yaşamak isteyen insanların arzusunda ve bu kararlı duruşunda ve de bu bağlamda devlet örgütlenmesini meşrulaştırmalarında aranmalıdır.¹⁰⁴

İnsanlık ilkesi, ceza adaleti sisteminin geneli için geçerli olan temel bir anayasal ilkedir. Bu ilke, özellikle de ceza adaleti sisteminin bir parçası olan ceza infaz hukuku için önem arz etmektedir ve bu sahada daha çok gündeme gelmektedir.¹⁰⁵

İnsanlık ilkesinin hayata geçirilmesi için şu iki hususun hukuk devleti içerisinde kabul görmesi kaçınılmazdır:

a. İnsan Onurunun Dokunulmazlığı

Hukuk devleti ilkesinin özünde yer alan temel yaklaşımlardan birisi de insanın onurunun korunması ve ona dokunulmamasıdır.¹⁰⁶ Bu durumun doğal sonucu olarak, temel hak ve hürriyetlere yapılacak müdahalelerde bu anayasal seviyedeki temel normun her zaman ölçüt yapılması gerekmektedir.¹⁰⁷

İnfaz hukuku bağlamında altı çizilmelidir ki mahpuslar, infazın sıradan bir konusunu oluşturamazlar; aksi bir durum insan onurunun dokunulmazlığı ile örtüşmeyecektir.¹⁰⁸

103 Bkz. **Laubenthal**, s. 34, kn. 32.

104 **Albrecht**, *Freiheit*, s. 32.

105 **Jescheck/Weigend**, s. 28.

106 Bu durum Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası'nın ilk cümlesine (Art. 1 Abs. 1 S. 1 GG) yansımıştır: "İnsanın onur ve haysiyeti dokunulmazdır (*Die Würde des Menschen ist unantastbar*). Bkz. Alman Federal Meclisi tarafından Türkçe yayımlanan Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası, <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80207000.pdf>, E.T. 26.02.2026.

107 **Jescheck/Weigend**, s. 26.

108 **Laubenthal**, s. 248, kn. 320. İnfaz hukukumuzda CGTİHK m. 2/2, bu güvenceyi dile getirmiştir: "Ceza ve güvenlik tedbirlerinin *infazında* zalimane, *insanlık dışı*, aşağılayıcı ve *onur kırıcı* davranışlarda bulunulamaz."

b. Maddi ve Manevi Varlığın Korunması ve Geliştirilmesi

Hukuk devletinin, varlık sebebini oluşturan insanı koruması ve geliştirmesi gerekmektedir. Bu görev, hukuk devletinin temel amaç ve görevleri arasında yer almaktadır.¹⁰⁹ Aynı zamanda, hukuk toplumu içerisinde yer alan her bir bireyin kendi kişiliğini – anayasal düzene, başkalarına ve ahlaki yapıya zarar vermeyecek biçimde – oluşturma ve geliştirme hakkının da olduğu bilinmelidir.¹¹⁰

3. Eşitlik

Eşitlik ilkesi, hukuk devleti ilkesinin bir sonucudur.¹¹¹ Hukuk devleti, vatandaşları arasında kural olarak ayırım gözetmeksizin muamelede bulunmalıdır. Türk hukukunda bu durum Anayasa madde 10¹¹² ve CGTİHK m. 2¹¹³ düzenlemelerinde kendisine yer bulmuştur.

4. Sosyal Devlet

Devlet, sosyal devlet ilkesinin bir sonucu olarak, ceza infaz kurumlarının özelleştirilmesine öncülük edemez; çünkü hükümlüyü yeniden topluma suç işlemeyecek tarzda dahil etme ve hükümlünün maddi ve manevi varlığını geliştirme ödevinin doğrudan şekillendirilmesi ve uygulanmasında başrol sahibidir ve burada mali gücü ve kapasitesi oranında aktif rol

109 Anayasamızın “Devletin temel amaç ve görevleri” başlıklı 5. maddesinde bu vazife açık bir şekilde dile getirilmiştir: “Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.”

110 Bu hak, Federal Almanya Anayasası’nda (Art. 2 Abs. 1 GG) açıkça dile getirilmiştir: “Herkes başkalarının haklarını ihlal etmemek, Anayasal düzene veya ahlak kurallarına aykırı düşmemek koşuluyla, kişiliğini serbestçe geliştirme hakkına sahiptir.” Bkz. Alman Federal Meclisi tarafından Türkçe yayımlanan Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası, <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80207000.pdf>, E.T. 26.02.2026.

111 Kaiser/Kerner/Schöch, § 5, kn. 9.

112 AY m. 10: “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.”

113 CGTİHK m. 2/1: “Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin kurallar hükümlülerin ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, doğum, felsefi inanç, millî veya sosyal köken ve siyasî veya diğer fikir yahut düşünceleri ile ekonomik güçleri ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılmaksızın ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaksızın uygulanır.”

oynamalıdır; bu ödev başka kişi ya da devlet dışı aktörlere bırakılmayacak seviyede önemlidir.¹¹⁴

B. Ceza Politikası İlkeleri

1. Önleme

Ceza adaleti sistemi içerisinde ceza teorileri ile gündeme getirilen genel ve özel önleme amacının, uygun bir şekilde ceza infaz hukukuna aktarılması gerekmektedir; ancak bu şekilde maddi ceza hukuku ile uyumlu bir infaz sisteminden bahsedilebilir.¹¹⁵ Yani kesinleşen özgürlüğü bağlayıcı cezaların infazında takip edilen ceza politikası hem hükümlünün gelecekte suç işlemesini engelleyecek bir etki oluşturmali (pozitif özel önleme amacı) ve infaz rejimi vasıtasıyla hükümlünün tekrar suç işlemesini önlemeli (negatif özel önleme amacı) hem de toplum içerisinde var olan potansiyel suçluları caydırmalı (negatif genel önleme) ve hukuk düzeniyle uyumlu bir biçimde hayat sürdüren kişilerin ceza adaleti ve normların uygulandığına olan inancı tatmin edilmelidir (pozitif genel önleme).¹¹⁶ Suçlunun suç işlemeyecek bir biçimde toplumsal hayata dahil edilmesi, bahsi geçen bu önleme politikasına her halükârda hizmet edecektir.

2. Kusurla Orantılı Ceza

Yukarıda da açıklandığı üzere, kusura dayalı ve kusurla orantılı ceza verilmesi ilkesi, failin fiiline uygun tayin edilecek cezanın temel dayanağını oluşturmaktadır. Öğretinin büyük bir çoğunluğu tarafından kabul edilen karma ceza teorisinin infaza yansıtılması isteği, kusurla orantılı ceza

114 **Laubenthal**, s. 44, kn. 50 ve s. 47, kn. 54.

115 Krş. **Laubenthal**, s. 136-138; **Demirbaş**, s. 64; ayrıca yukarısı “Ceza Teorileri Doğrultusunda Gerçekleştirilecek İnfaz Aşamasında Gündeme Gelen Çelişkiler” (III B 1) başlıklı anlatım. Türk ceza infaz hukukunda bu durum, “İnfazda temel amaç” başlıklı CGTİHK m. 3’te yer bulmuştur.

116 Alman Anayasa Mahkemesi (Bundesverfassungsgericht) de bazı kararlarında bu görüşü benimsemiştir. En önemli kararlarından bir tanesi için bkz. BVerfGE 45, 187 (253 f.), 21.6.1977, <https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv045187.html>, E.T. 27.02.2026. Alman Anayasa Mahkemesi, daha sonraki kararlarında infazın tek amacını, hükümlünün topluma yeniden suç işlemeyecek bir biçimde dahil olması (*Resozialisierung*) şeklinde sınırlandırmıştır. Bkz. BVerfGE 109, 133 (175 f.), 05.02.2004, <https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv109133.html>, E.T. 27.02.2026.

verilmesi prensibinin, ceza infaz hukukunun ceza politikası ilkeleri arasında yer bulmasını sağlamaktadır.¹¹⁷

Bu ceza politikası ilkesinde şu hususun altı çizilmelidir: Kusura dayalı ve kusurla orantılı ceza prensibi her ne kadar ceza hukuku için önemli olsa da geçmişte ilgilendirmektedir. Ceza infaz hukuku, suçlunun geleceğini ön-
celeyen ve geleceğe dair hedefler ortaya koyan bir bilim dalı olduğu için, kusurla orantılı ceza ilkesi burada infaz hukuku rejimine sadece izlenen ceza politikası bağlamında kural olarak dolaylı bir biçimde yön verebilmektedir.¹¹⁸

3. Sosyal Sorumluluk

İşlenen suç ile bozulan toplumsal düzenin tesisinde hukuk devleti ilkesi gereği sadece devlet örgütlenmesi söz sahibidir. Buna karşılık, toplumsal düzeni bozan suçlunun topluma yeniden suç işlemeyecek tarzda dahil olması (özel önleme amacı) ödevinde hem devlete hem topluma hem de hükümlüye görev düşmektedir.¹¹⁹ Sosyal sorumluluk bu şekil paylaşılmadığı takdirde, suçlunun topluma dahil olması sürecinde arzulan hedefler sekteye uğrayacaktır ve tam olarak gerçekleştirilemeyecektir; çünkü salıverilen eski hükümlü artık cezaevi kültüründe değil, toplumun içinde yaşam sürdürmeye çalışacaktır.

Eski hükümlünün dahil olduğu ve bulunduğu sosyal çevre, bu çerçevede bu kişiyi dışlamayarak ve ona bir fırsat vererek, bu kişiye insan olduğu için değer verdiğini göstererek sosyal sorumluluğunu yerine getirebilecektir. Devlet ise iş istihdamı ve kredi gibi maddi ve finansal çözümler üreterek, gerektiğinde takip ve kontrol mekanizmaları geliştirerek sorumluluğunu yerine getirebilecektir. Hükümlü ise topluma salıverileceği gün için infaz kurumunda yürütülen bireysel infaz programını istekli bir şekilde takip ederek ve ondan beklenen sorumlulukları yüklenerek tahliye

117 Bkz. “Cezayı Belirlenen Ölçüde ve Miktarda Çektirme (İnfaz Etme)” başlıklı anlatım (III A 4); ayrıca krş. **Demirbaş**, s. 64. Avrupa Cezaevi Kuralları (2020) da bu yaklaşım ile benzer bir düzenlemeyi (Temel İlkeler, Nr. 3) ihtiva etmektedir: “Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere getirilen kısıtlamalar, gereken asgari düzeyde ve haklarında hükmedilen kararın meşru amacıyla orantılı olmalıdır.”

118 Krş. Heinz **Müller-Dietz**, *Strafvollzugsrecht*, 2., neubearb. Aufl., Walter de Gruyter, Berlin, New York 1978, s. 31; **Löw**, s. 93; **Funck**, s. 138-139; Kirstin **Drenkhahn**, “Schuld und Strafvollzug”, Bielefelder Fachtag Philosophie (Bielefeld, 11.06.2022), s. 14; **Weingärtner**, s. 146; **Laubenthal**, s. 146, kn. 195.

119 Benzer şekilde Thomas **Wurtenberger**, *Kriminalpolitik im sozialen Rechtsstaat*, Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart 1970, s. 217.

olacağı güne kendisini hazırlayarak ve akabinde yeniden dahil olduğu sosyal ortama en iyi şekilde uyum sağlamak için çabalayarak sosyal sorumluluğunu yerine getirebilecektir.

C. İnfaza İlişkin İlkeler

Ceza infaz hukuku biliminin ilkeler bazında son başlıklandırması, infaz rejimine ilişkindir. Burada bahsi geçen ilkeler, doğrudan uygulamaya ve özellikle de hapis cezalarının infazına yöneliktir.

1. Kanunilik

Kanunilik ilkesi, ceza adaleti sisteminin geneline yansımış temel bir ilkedir. İnfaz hukuku gibi temel hal ve özgürlüklere ağır müdahaleler içeren bir alanda hiç şüphesiz kanunların öncü rol oynaması ve kanunlara öncelik verilmesi gerekmektedir.¹²⁰ İdare hukukuna tabi kurallar ile bu bilim dalına yön vermek, ilk aşamada söz konusu olmamalıdır.¹²¹ Başka bir deyişle ceza infaz hukuku biliminin normatif yönünü belirleyen kanunların mevcudiyeti, ceza adaleti sistemi içerisinde sorgulanmalıdır.

Kanunilik ilkesi bağlamında iki konunun altının çizilmesi gerekmektedir: Normatiflik bağlamında kanunilik ve ceza hukuku yaptırımlarının kanuniliği. Ülkemiz ceza infaz hukuku biliminin kanun anlamında normatif temelini 13 Aralık 2004 tarih ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CGTİHK) oluşturmaktadır.¹²² Ülkemizde uygulanan ceza infaz rejiminin hukuki meşruiyeti buradan ileri gelmektedir.

Suç ve yaptırımdan söz edebilmek için kanun gereklidir.¹²³ Aynı şekilde, kanuni dayanak olmadan kesinleşen kararların icra ve infaz kabiliyetinden de bahsedilemez.¹²⁴ Nitekim Anayasamızın “suç ve cezalara iliş-

120 Demirbaş, s. 62.

121 Kaiser/Kerner/Schöch, § 5, kn. 6.

122 Bkz. *Resmî Gazete*, 29 Aralık 2004, Sayı 25685.

123 Bu durum Anayasada “Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.” (AY m. 38/1) denilerek yer bulmuştur. 5237 sayılı TCK m.2/1’de ise şu şekil ifade edilmiştir: “Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükümlenemez.”

124 Özbek, s. 68.

kin esaslar” başlıklı 38. maddesinde “ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda” birinci fıkraya gönderme yaparak kanunilik ilkesine atıfta bulunmuştur (AY m. 38/2).

2. İnfazın Kesinleşmesi

Ceza mahkemeleri tarafından verilen cezalar kesinleşmedikçe infaz olunamaz. Kanun koyucu¹²⁵ ve öğretide¹²⁶ bu durum “infazın koşulu” olarak nitelendirilmektedir. Böylelikle infazın dayanağının sadece kesinleşen bir ceza hükmünün olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca suç isnadı altında bulunan sanığın hukuki güvencesi pekiştirilmiş, kanun yolu denetiminden geçmemiş mahkûmiyet kararlarının infaz kabiliyetinin olamayacağı açıkça ifade edilmiştir.

3. İnfazın Kesintisizliği

Kesinleşen mahkûmiyet hükümlerinin, ceza infaz hukuku içerisinde, kural olarak, derhal ve fasılasız infaz edilmesi beklenmektedir.¹²⁷ Böylelikle genel önleme üzerine kurulu kamusal beklenti karşılanabilecektir.¹²⁸

4. Gizlilikten Kaçınma

Gizlilikten kaçınma olarak nitelendirilebilecek olan infaz hukuku ilkesi, kesinleşen mahkûmiyet hükümlerinin ne şekilde, nerede, hangi rejim ve düzenlemeler ışığında infaz edileceğinin önceden bilinebilir olması ile ilgilidir.¹²⁹ Aslında bu prensip, infaz hukukunun kanuniliğinin bir sonucu olarak görülmektedir. Nitekim ülkemizde bu husus, müstakil bir kanunda (5275 sayılı CGTİHK) ifade bulmuştur.

125 İnfaz hukukumuzda “infazın koşulu” başlıklı CGTİHK m. 4 düzenlemesi şu şekildedir: “Mahkûmiyet hükümleri kesinleşmedikçe infaz olunamaz.”

126 **Demirbaş**, s. 67.

127 **Özbek**, s. 70.

128 İlgili düzenleme olan CGTİHK m. 5 düzenlemesi şu şekildedir: “Mahkeme, kesinleşen ve yerine getirilmesini onayladığı cezaya ilişkin *hükmü Cumhuriyet Başsavcılığına gönderir*. Bu hükme göre cezanın infazı Cumhuriyet savcısı tarafından izlenir ve denetlenir.”

129 **Özbek**, s. 71.

5. Ayrıştırma (Trennungsgrundsätze)

Hükümlüler için infaz kurumuna kabul aşamasında yapılacak olan ayrıştırma, genel kabule göre, cinsiyet ve yaş dikkate alınarak yapılır ve böylelikle hükümlünün kabul edileceği ceza infaz kurumu türü belirlenir.¹³⁰ Hükümlü, bu vesileyle mümkün olduğunca korunmaya çalışılır.¹³¹

6. Yerleştirme (Differenzierungsprinzip)

Mahkumların ayrıştırılmasından sonra gündeme yerleştirilmeleri gelmektedir. Yerleştirme ilkesi ise hükümlünün gözlem sonucu belirlenen ceza infaz kurumuna cezası infaz edilmek üzere yerleştirilmesini ifade eder. Bu çerçevede hükümlüye ve hükümlünün iyileştirilmesi amacına uygun bir ceza infaz kurumunun belirlenmesi hedeflenmektedir.¹³²

Nihai yerleştirmenin yapılabilmesi için hükümlünün gözlemlenmesi gerekmektedir.¹³³ Hükümlülerin durumlarına uygun kurumlara ayrımı, ülkemiz ceza infaz kurumları içerisinde teşekkül eden gözlem ve sınıflandırma merkezlerince yapılır (CGTİHK m. 13).¹³⁴ Gözlem meselesi uzmanlık gerektiren bir faaliyet olduğundan ötürü, bu merkezlerde uzman kişilerin istihdam edilmesine özen gösterilmelidir.¹³⁵

Ceza infaz kurumlarının gözlem görevleri (*Behandlungsuntersuchung*) hükümlü için bir hak oluşturmaktadır.¹³⁶ Kısa süreli hapis cezası

130 Krş. **Laubenthal**, s. 49-50.

131 **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 6, kn. 13.

132 **Laubenthal**, s. 51, kn. 61. CGTİHK m. 73/2'de bu durum kanuni dayanağa kavuşmuştur: "Hükümlü, amaca uygun iyileştirme gereklerinin gerçekleştirilebileceği kurumlara veya bölümlere yerleştirilir."

133 Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik, *Resmî Gazete*, 29 Aralık 2020, Sayı 31349, madde 3/1-g'de "gözlem" şu şekil tanımlanmıştır: "Hakkında uygulanacak infaz rejiminin ve iyi hâlliliğin belirlenebilmesi amacıyla gerekli inceleme, araştırma ve değerlendirmenin yapılabilmesi için hükümlünün izlenmesini ifade eder."

134 Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik, *Resmî Gazete*, 29 Aralık 2020, Sayı 31349, madde 3/1-l'de yer alan "sınıflandırma", "hükümlülerin suç türleri, hükümlülük süreleri, yaşları, zihinsel ve bedensel durumları, örgütsel konumları gibi özellikleri dikkate alınarak gruplandırılması" ifade eder.

135 Nitekim kanun koyucu CGTİHK m. 23/1-b'de "Bu merkezlerde; mümkün olduğunca kriminoloji, penoloji, davranış bilimleri, adalet psikolojisi veya ceza hukuku alanında bilgi ve deneyime sahip yöneticiler, psikiyatri uzmanı, hekim, adli tıp uzmanı, psikolog, pedagog, çocuk gelişimcisi, sosyal çalışmacı, psikolojik danışman, rehberlik uzmanı ve öğretmen gibi uzman görevliler ile diğer kurum görevlileri bulundurulur." diyerek konuyu kanuni teminat altına almıştır.

136 **Laubenthal**, s. 248, kn. 321.

infaz edilen hükümlüler ve benzeri durumda olanlar için – infaz süresinin kısa oluşu dikkate alınarak – inceleme ve gözlemden istisnai olarak vazgeçilebileceği öngörülebilir.¹³⁷

7. İnfazın Bireyselleştirilmesi

Hükümlünün özne haline gelmesi ile hükümlü odaklı infaz söz konusu olmuştur. Bu gelişme kendisini ceza infaz hukukunda özellikle infazın bireyselleştirilmesi bahsinde göstermiştir.¹³⁸

Ceza infaz kurumuna kabul edilen hükümlülerin, infazdan beklenen amaç doğrultusunda, kişilikleriyle orantılı bireyselleştirilmiş programlara yer verilerek hazırlanan infaz planı içerisinde, cezalarının infaz edilmesi gerekmektedir. Bundan dolayı infaz hukukunda hükümlülerin gözlemlenmesi ve kişilik araştırması yapılması müesseseleri öngörülmektedir. İyileştirmeye dönük bir infaz için bunlar ön koşul olarak görülmelidirler.¹³⁹ Ülkemiz ceza infaz kurumlarında bu sebeple eğitim ve psiko-sosyal hizmet servisleri oluşturulmuştur.¹⁴⁰

Hukumumuzda bireyselleştirme, “hükümlünün kendisini tanıması, anlaması, bireysel özelliklerinin, ilgi ve yeteneklerinin farkına varması, kendine ilişkin kararlar ve sorumluluklar alması, beklentiler oluşturması sürecini kapsayan çalışmaların bütünü” şeklinde tanımlanmıştır (Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik, m. 3/1-c) ve bu konuyla ilgili infaz rejimini belirleme görevi, öncelikle ceza infaz kurumları içerisinde teşekkül eden “gözlem ve sınıflandırma merkezleri” tarafından yerine getirilmektedir. Bu merkezler tarafından belirlenen bireysel infaz planları, ceza infaz kurumları içerisinde

137 Jehle, s. 95, kn. 12.

138 Bkz. yukarısı “Dördüncü Dönem: Hükümlüyü Özne Haline Getirme Çabaları ve Ceza İnfaz Hukukunun Müstakil Bir Kanun ile Ele Alınması Tartışmaları (1900 – 1990)” başlıklı anlatım (II 4).

139 Krş. Kaiser/Kerner/Schöch, § 6, kn. 15-17.

140 CGTİHK m. 73/1’de iyileştirme amacının hükümlüyü tanıma ve hükümlüye yönelik bireyselleştirilmiş bir infaz planı ile başlaması gerektiğini şu şekil dile getirmiştir: “Hükümlünün geçmişi, suçluluk nedenleri, suç sicili, fizik yeteneği ve ruhsal yapısı, kişisel doğası, arz edebileceği tehlike hâlleri, hapis cezasının süresi, salıverildikten sonraki beklentisi dikkate alınarak, *toplumun hukuka uygun hareket eden ve üretken bir üyesi olarak yaşamını sürdürmesini sağlayacak ve bireysel ihtiyaçlarına uygun bir biçimde iyileştirme programları uygulanır.* Bu programların hazırlanması ve uygulanması amacıyla ceza infaz kurumlarında eğitim ve psiko-sosyal hizmet servisleri oluşturulur.”

oluşturulan “idare ve gözlem kurulu” tarafından teyit edildikten sonra uygulama alanı bulmaktadırlar.¹⁴¹

Bireyselleştirilmiş infaz planları doğrultusunda gerçekleştirilecek infaz rejimi, aynı zamanda hükümlü için bir öngörü ve güvence oluşturmaktadır. Hükümlü, infaz planına aykırılık teşkil eden uygulamaları ve talimatları, şikâyet konusu yapabilecek ve bu bağlamda hukuki korunma hakkını gündeme getirebilecektir.¹⁴²

8. Hükümlünün Sürece Dahil Edilmesi (*Mitwirkung des Gefangenen*)

Hükümlünün infaz sürecine dahil edilmesi, ceza infaz kurumunun asli görevleri arasındadır ve bu kurumlarda görevli personel, iş ve işlemlerinde hükümlüleri ıslah olmaya isteklendirmeli ve teşvik etmelidirler.¹⁴³ Bu noktada belirtilmelidir ki yeniden sosyalleştirme hedefi, hükümlünün sürece aktif olarak dahil olmasıyla mümkündür.¹⁴⁴ Geline bu nokta, hükümlünün infaz hukuku bilimi içerisinde özne olmasının bir sonucudur. Hapis cezasının infazında böylelikle hükümlüyü sürece dahil etme ve infaz kurumu ve hükümlü arasında karşılıklı bir ilişki kurulma arzusu amaçlanmaktadır.

Sonuç olarak, hükümlünün sürece dahil edilmesi, infazın temel ilkeleri arasındadır. Bu durum ceza infaz kurumu personeli açısından bir yükümlülük iken hükümlü tarafında bir hak olarak değerlendirilmelidir.¹⁴⁵ Bundan dolayı hükümlüler infaz süreçlerine aktif bir şekilde dahil edilmeye zorlanamaz.¹⁴⁶

9. İnsani Değerlere Yakısr İnfaz

İnsani değerlere yakısr infaz ilkesi, anayasal bir değer olan “insan onurunun dokunulmazlığı” ilkesinin ceza infaz hukukuna yansımadır.¹⁴⁷

141 Bkz. Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik, *Resmî Gazete*, 9 Aralık 2020, Sayı 31349, m. 4/1 ve m. 14/1-ç.

142 Krş. **Laubenthal**, s. 237-238.

143 **Laubenthal**, s. 110, kn. 138.

144 **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 4, kn. 18.

145 Krş. **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 5, kn. 33-35.

146 **Laubenthal**, s. 175, kn. 238.

147 **Özbek**, s. 71.

İnsana verilen değerden dolayı suçlunun ıslahı ve topluma suç işlemeyecek şekilde dahil olması amaçları, infaz hukukunun temel amaçları arasında yer almıştır.¹⁴⁸

Yukarıda da belirtildiği üzere, insanilik ilkesi iki hususu kapsamalıdır: Bunlar “insan onurunun dokunulmazlığı” ve “maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi” başlıklarıdır.¹⁴⁹ Hukuk devleti bu sebeple gerekli güvenceleri ve düzenlemeleri öngörmelidir. Nitekim Anayasamızın giriş bölümü ve “Devletin temel amaç ve görevleri” başlıklı 5. ve “Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı” başlıklı 17. ve de “Suç ve cezalara ilişkin esaslar” başlıklı 38. maddeleri, bu güvencenin anayasal zemini oluşturmaktadır. Aynı şekilde infaz kanunumuz “Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz.” (CGTİHK m. 2/2) ve “Ceza infaz kurumlarında hükümlülerin düzenli bir yaşam sürdürmeleri sağlanır. Hürriyeti bağlayıcı cezanın zorunlu kıldığı hürriyetten yoksunluk, insan onuruna saygının korunmasını sağlayan maddi ve manevi koşullar altında çektirilir.” (CGTİHK m. 6/1-b) hükümlerine yer vererek kesinleşen hükmün sadece insani koşullarda infaz edilebileceğini teminat altına almıştır.

10. Yeniden Sosyalleştirme Amacına Öncelik Verilmesi (İslahın Önceliği)

Yukarıda da ifade edildiği üzere, karma ceza teorisinin tatbikinde birden çok amaç birbiri ile yarışmaktadır. Bu noktada hükümlünün topluma yeniden suç işlemeyecek bir biçimde dahil edilmesi amacı, hukuk devletin insana verdiği kıymete binaen, öncelenmelidir.¹⁵⁰

Bu ilkenin yerine getirilebilmesi için organizasyonel manada ve “asgari olarak”¹⁵¹ şu üç temel infaz rejimi yaklaşımına ihtiyaç vardır:

a. Genel Hayat Şartlarına Benzetme (*Angleichungsgrundsatz*)

İnfaz sürecindeki yaşam biçimi ve hayat tarzı, mümkün olduğunca genel hayat şartlarına benzetilmelidir. Bu sayede tahliye edilen eski hüküm-

148 Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi m. 10/3 şu şekil kaleme alınmıştır: “Cezaevi sistemi, asıl amacı mahkumların ıslahı ve topluma yeniden kazandırılması olan bir sistem olarak ele alınacaktır.” Sözleşme metninin tamamı için bkz. *Resmî Gazete*, 21 Temmuz 2003, Sayı 25175.

149 Bkz. yukarısı “İnsanilik” başlıklı anlatım (IV A 2).

150 Bkz. yukarısı “İslahı (Yeniden Sosyalleştirmeyi) Öncelemek” başlıklı anlatım (III A 2).

151 **Laubenthal**, s. 147, kn. 196. Ayrıca bkz. **Demirbaş**, s. 201 vd.

luden sosyal hayata hızlı ve uyumlu bir şekilde dahil olması beklenebilmektedir. Aksi bir infaz rejimi kurgusu, yapay bir sosyal hayat döngüsü içerisinde aynı cinsten suçlularla birlikte kaybolan, gelecekteki olası özgür ortama uyum sağlayamayan profilleri beraberinde getirebilecektir.¹⁵²

Genel hayat şartlarına benzetme üzerine kurulu infaz rejimi örgüsü, hükümlüler arasında mutlak eşitlik anlamına gelmemektedir. Her hükümlünün ihtiyacı ve kişiliği üzerine kurgulanan bireyselleştirilmiş infaz programları vesilesiyle farklı eğitim, iş ve yerleştirme olanakları gibi çeşitlilik söz konusu olmaktadır.¹⁵³

b. Zararlı Etkenlere Karşı Etkili Tedbirler Alma (*Gegensteuerungsprinzip*)

İnfaz rejimi ve organizasyonu, az önce de belirtildiği üzere, genel yaşam koşullarına paralellik arz etmelidir. Bundan dolayı kurgu, kurallara uyan, sorumluluk sahibi ve güvenlik riski oluşturmayan mahkûm profili üzerinden yapılmalıdır. Bu bağlamda hükümlü sıfatını kazanmış ve ceza infaz kurumunda bulunan her bir birey için minimal bir terapi güvencesi sağlanmalıdır.¹⁵⁴ Eğer bu bahsi geçen kurgu ve organizasyonel şartlar sağlanamıyor yahut sağlanamayacağı kabulü ile hareket ediliyorsa bu noktada hapis cezasının yahut hapisane örgütlenmesinin doğası gereği cinsel istismar, intihar, depresyon, şiddet, alt kültüre tabi olma gibi gündeme gelebilecek tehlikeler ve/veya zararlar defedilmeli yahut en aza indirgenmelidir. Böylelikle infaz hukukunun zararlı etkenlere karşı etkili tedbirler alma yükümlülüğü söz konusu olmaktadır.¹⁵⁵

152 Krş. **Laubenthal**, s. 149, kn. 197. Nitekim Avrupa Cezaevi Kuralları (2020) “Cezaevi yaşamı, genel toplum yaşamının olumlu yönlerine mümkün olduğunca yaklaşmalıdır.” (Temel İlkeler, Nr. 5) düzenlemesini ihtiva etmektedir. Alman kanun koyucu bu durumu Alman Ceza İnfaz Kanunu’nda (Strafvollzugsgesetz-StVollzG) “Cezaevindeki yaşam mümkün olduğunca genel hayat şartlarıyla aynı şekilde olmalıdır.” (§ 3 Abs. 1 StVollzG) şeklinde ifade etmiştir. İlgili metnin Türkçe çevirisi için bkz. Semih **Yumak**, “Karşılaştırmalı Hukuk ve Türk Hukukunda Hükümlüyü Toplumla Yeniden Kazandırmak Bağlamında Salıverilmeye Hazırlık, Geçiş Sürecinin Yönetimi ve Koşullu Salıverilme”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 17, 2014, s. 420, dn. 6.

153 **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 5, kn. 37.

154 **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 5, kn. 38.

155 **Laubenthal**, s. 150, kn. 199. Nitekim kanun koyucu bu durumu CGTİHK m. 7/2’de şu şekil ifade etmiştir: “*Hapis cezasının, kendisinde var olan zararlı etki yapıcı niteliğini mümkün olduğu ölçüde azaltacak biçimde düzenlenecek programlar, usüller, araçlar ve zihniyet doğrultusunda yerine getirilmesi esasına uyulur.*” Aynı şekilde Alman Ceza İnfaz Kanunu “Özgürlükten alıkoymanın zararlı sonuçlarına karşı

c. Uyumlu Bir Şekilde Dahil Etme (Eingliederungsgrundsatz/Integrationsgrundsatz)

Bilinen toplum hayatından izole bir biçimde bir hayat sürerek hapis cezasını çeken mahkûmun topluma salıverildiği andan itibaren sapan davranış göstermeyen ve tam uyumlu bir hayat sürmesini beklemek için, daha infaz sürecindeyken bu konu ile ilgili bilinç sahibi olunması gerekmektedir.¹⁵⁶ Salıverilmeye hazırlık ve geçiş sürecinin yönetilmesi meseleleri, bu doğrultuda geliştirilen infaz hukuku müesseseleridir. Bu çerçevede infaz rejiminin gevşetilmesi, psikososyal programlar ve sosyal yardımlar gibi kurumlar üzerinden bireyselleştirilmiş infaz planında, tahliye henüz yakın değilken, etkili tedbirler geliştirilmesi beklenilmelidir.¹⁵⁷ İnfaz süreci böylelikle dinamik hale gelmekte ve hükümlü kendisini sadece bir hotel odasında hapsedilmiş duygusuna kapılmamaktadır.¹⁵⁸ Bu bağlamda infaz hukuku içerisinde şu müesseselerin hayata geçirilmesi zorunludur:

1) Salıverilmeye Hazırlık (*Entlassungsvorbereitung*)

Tahliye olacak ve topluma yeniden dahil edilecek olan hükümlünün infaz sürecinde salıverilmeye hazırlanması gerekmektedir. İnfaz hukuku, bunun için gerekli hazırlıkları ve müesseseleri öngörmelidir. Devlet, bu tarz bir infaz rejimi tatbik etmekle yükümlüdür.

etkili tedbirler alınır.” (§ 3 Abs. 2 StVollzG) diyerek bu temel yaklaşım biçimini kanuni güvenceye kavuşturmuştur. İlgili metnin Türkçe çevirisi için bkz. **Yumak**, Salıverilmeye Hazırlık, s. 420, dn. 6.

156 Avrupa Cezaevi Kuralları (2020) “Bütün alıkonma biçimleri, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin özgür toplumla yeniden bütünleşmelerini kolaylaştıracak şekilde düzenlenmelidir.” (Temel İlkeler, Nr. 6) şeklindeki yaklaşımını ifade ederek bu temel ilkeyi vurgulamak istemiştir.

157 Krş. **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 5, kn. 39; Horst **Schüler-Springorum**, Kriminalpolitik für Menschen, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1991, s. 204; **Laubenthal**, s. 173, kn. 235. Nitekim kanun koyucu bu durumu “infazda temel amaç” başlıklı CGTİHK m. 3’te şu şekil ifade etmiştir: “(...) hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamalara ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan *bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırılmaktadır.*” Aynı şekilde Alman Ceza İnfaz Kanunu “İnfaz, hükümlüye yardımda bulunma, özgür hayattaki yaşama kazandırma üzerine kurulur.” (§ 3 Abs. 3 StVollzG) diyerek bu temel yaklaşım biçimini kanuni güvenceye kavuşturmuştur. İlgili metnin Türkçe çevirisi için bkz. **Yumak**, Salıverilmeye Hazırlık, s. 420, dn. 6.

158 Bkz. Frieder **Dünel**, “Konzepte der „Humanisierung des Strafvollzugs“ in den Bundesländern – Ergebnisse einer Umfrage”, Hrsg. Frieder Dünel/Kirstin Drenkhahn/Christine Morgenstern, Forum Verlag Godesberg, Mönchengladbach 2008, s. 1.

Topluma tekrardan suç işlemecektir ve iyi halli olarak dahil edilmek istenen hükümlüye bu çerçevede mümkün olduğu ölçüde açık ceza infaz kurumunda infaz, evde infaz, hafta sonu infaz, dışarıda çalışma izni, erken tahliye gibi infaz kurumu dışında imkanlar ve fırsatlar sunulmalıdır.¹⁵⁹ Bu vesile ile hükümlü üzerindeki hapisane alt kültürü dolayısıyla oluşan olumsuz etkinin asgariye indirilmesi hedeflenmektedir.¹⁶⁰

2) Kademeli İnfaz ve İnfazın Gevşetilmesi (*Vollzugslockerung*)

İnfaz rejimi, kademeli olarak, yani aşamalar şeklinde yerine getirilmelidir. Hükümlü böylelikle izole ortamdaki tekrardan topluma tekrar dahil olurken zorluk yaşamayacak, hükümlünün toplumla bütünleşmesi daha kolay olacaktır. Hükümlüye bu imkânı sağlamak için infaz rejiminin kademeli olarak gevşetilmesi, başka bir ifade ile yumuşatılması gerekmektedir.

Kademeli infaz, ancak infazın yumuşatılması ya da başka bir ifade ile gevşetilmesi suretiyle tatbik edilebilmektedir ve bu yaklaşım günümüz ıslah edici infaz konseptinin temel ilkeleri arasında yer almaktadır.¹⁶¹ Bundan dolayı bu temel felsefeye hizmet eden ilgili hukuki müesseseler infaz hukuku içerisinde öngörülmelidir. Bunlardan en önemlisi de hükümlüye erken tahliye fırsatının (umudunun) verilmesidir.¹⁶²

3) Ödüllendirme

Yaptırım meselesinin özünde, sosyal bilim gözüyle, davranışların kontrol altına alınması yer almaktadır ve yaptırımlar pozitif ve negatif olacak biçimde ikiye ayrılmaktadır.¹⁶³

İnfazın gevşetilmesi yöntemlerinden biri de mahkûmu infaz sürecindeki olumlu davranışları doğrultusunda ödüllendirmektir. Böylelikle olumlu davranışlar sistem tarafından pekiştirilmekte ve istenilen bu tarz davranışların devamlılığı hedeflenmektedir. Burada gündeme gelen ödüllendirmeler basit ve sıradan nitelikte olmamalıdır; nitelikli ve hükümlüyü iyi halli ve disiplinli olmaya teşvik eden ödüller bu bağlamda infaz hukuku içerisinde kanunen güvence altına alınmalıdır.¹⁶⁴

159 Krş. **Laubenthal**, s. 552, kn. 671-672.

160 Mustafa Tören **Yücel**, Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi, 4. Bası, TBB Yayınları, Ankara 2007, s. 253.

161 **Laubenthal**, s. 448, kn. 524.

162 **Yumak**, Salıverilmeye Hazırlık, s. 420.

163 Manfred **Rehbinder**, Rechtssoziologie, 4. Auflage, C.H.Beck, München 2014, § 6, kn. 108.

164 Krş. **Laubenthal**, s. 448, kn. 524.

Suçla mücadelede hizmet adına bazı durumlarda bireylerin ödüllendirilmesi öngörülmektedir. Kanun koyucunun suçla mücadele bağlamında kriminal taktik kararları olarak değerlendirilen bu durumları sadece maddi ceza hukuku ile sınırlandırmak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Ceza hukuku bilimlerinin müstakil bir alt dalı olan ceza infaz hukukunda da bu düşünceye yer verilmesi, ıslah edici ceza hukuku konseptine ve kademeli infaz yaklaşımına ve de hükümlülerin düzenli ve disiplinli bir hayata teşvik edilmesine hizmet edecektir. Nitekim Türk kanun koyucu da bu amaçlar doğrultusunda “ödüllendirme” müessesesini CGTİHK m. 51’de kanuni güvenceye kavuşturmuştur.¹⁶⁵

4) Geçiş Sürecinin Yönetimi (Übergangsmanagement)

Geçiş sürecinin yönetimi meselesi de salıverilmeye hazırlık kapsamında ele alınması gereken bir konudur. Geçiş süreci yönetiminde mahkûmun erken tahliyesi ile başlayan ve yükümlü olarak nitelendirilen mahkûmun denetimli serbestlik sürecini kapsayan bir ara dönem gündeme gelmektedir.¹⁶⁶

Geçiş süreci yönetiminden bahsedebilmek için hükümlünün ceza infaz kurumu içerisinde salıverilmeye hazırlanması gerekmektedir (kurum içi hazırlık). Dahil olacağı sosyal hayata kurum içerisinde alıştırılan hükümlü, bu girişimler doğrultusunda aktif bir biçimde uyum denemeleri safhasına geçmektedir. Geçiş sürecinin yönetimi, işte bu noktada hükümlüye rehberlik edecek ve bu süreci güven ve selamet içerisinde yürütecek bir evreyi hükümlünün istifadesine sunmaktadır. Hükümlünün uzak kaldığı dış dünyaya yeniden uyumlu ve sorunsuz bir şekilde dahil edilmesini temin etmekle vazifeli olan resmi otorite, bir bakıma burada hükümlü ve dış dünya arasında güvenli bir liman görevi görmektedir.¹⁶⁷

165 İlgili hüküm (CGTİHK m. 51/1) şu şekil kaleme alınmıştır: “Hükümlüler, kurum içindeki veya dışındaki genel durumları, eğitim ve iyileştirme faaliyetlerine etkin katılımları, kurum düzenine karşı tutumları ve kendilerine verilen işlerdeki gayretleri dikkate alınarak teşvik esaslı ödüllerden yararlandırılabilirler.” İlgili yönetmelikte ise ödüllendirmenin temel amacı “Hükümlü ve tutukluların ödüllendirilmesi ile ulaşılmak istenen temel amaç; bu kişilerin yeniden sosyalleşmesini sağlamak suretiyle insan haklarına saygılı, hukuki ve toplumsal kurallara bağlı bireyler olmalarını teşvik etmektir.” şeklinde ifade edilmiştir. Bkz. Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik, *Resmî Gazete*, 30 Mart 2013, Sayı 28603, madde 5/1-a.

166 Eduart **Matt**, “Bedingte Entlassung, Übergangsmanagement und Wiedereingliederung”, *Bedingte Entlassung, Übergangsmanagement und die Wiedereingliederung von Ex-Strafgefangenen*, Hrsg. Eduart Matt, LIT-Verlag, Berlin 2012, s. 19 vd.

167 Krş. **Yumak**, *Salıverilmeye Hazırlık*, s. 424.

D. Ceza İnfaz Hukukunun Ayırt Edici Özellikleri

Ceza infaz hukukunun temel yaklaşımı, kapsamı ve ilkeleri doğrultusunda bu alanın ceza adaleti sistemi içerisinde kendine has özellikleri şu şekilde belirtilebilir:

1. Devletin Pozitif Yükümlülüklerinin Yoğunluğu

Görüldüğü üzere, devletin hem kesinleşen hapis cezasının infaz edilmesi hem de mahkûmun salıverilmesi sonrası birçok hukuksal ödevi söz konusu olmaktadır. Devletin bu kadar yoğun bir pozitif yükümlülük altına girmesi, birçok hukuksal ödevi beraberinde getirmektedir. Burada gündeme gelen hukuki yoğunluk, Anayasal düzlemde hukuk devleti, insanlık, eşitlik ve sosyal devlet ilkelerinin yansıması olarak görülmelidir.¹⁶⁸

2. Topluma Yeniden Dahil Etme Amacının Önceliği ve Sürekliliği

Topluma yeniden suç işlemeyecek, kanunlara ve nizamlara uyumlu bir biçimde dahil etme amacı, yukarıda da vurgulandığı üzere, ceza infaz hukukunun temel gayesi ve önceliğidir. Bu öncelik, infazın tatbikinde süreklilik arz etmelidir ve hukuk devleti bu ödevini infaz hukukunda her fırsatta yerine getirmekten kaçınmamalıdır.

3. İdare Hukuku ile Sıkı İlişkisi

Ceza infaz hukuku, idare hukuku ile sıkı bir ilişki içerisinde. Bu durum, infaz hukukunun tarihsel gelişiminin bir sonucudur.¹⁶⁹

Cezaların infazı, uzun süreler, iktidarlar tarafından yürütmenin faaliyet alanı olarak görülmüşlerdir. Tarihsel süreç içerisinde bu alana ilişkin uygulamanın idari normlarla şekilleneceğine dair yapılan atıflar ve göndermeler göstermektedir ki infaz hukuku yürütme erki altında konumlandırılmıştır.¹⁷⁰ Ceza kanunları da bu anlayışa paralel infazla ilgili normlar içermemişlerdir.

4. İkincil Mevzuatın Yoğunluğu

İdarenin düzenleyici işlemleri ile infaz hukukuna yön vermesi alışkanlığı, ceza infaz hukukunun idare hukuku ile sıkı ilişkisinin ve tarihsel birliğin bir sonucudur.

168 Bkz. yukarısı “Anayasal İlkeler” başlıklı anlatım (IV A); ayrıca krş. **Würtenberger**, s. 197 vd.

169 Bkz. yukarısı “Ceza İnfaz Hukuku Biliminin Tarihsel Gelişimi” başlıklı anlatım (II).

170 **Laubenthal**, s. 84-85.

Ceza infaz hukuku mevzuatımız bu izleri hala taşımaktadır. Örneğin 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası" başlıklı 47. maddesinde "Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası hükümlünün hayatı boyunca devam eder, kanun ve *Cumhurbaşkanınca çıkarılan yönetmelikte belirtilen* sıkı güvenlik rejimine göre çektirilir." hükmü; CGTİHK m. 6/1-g ise "Hükümlünün infazın amacına uygun olarak *kanun ve yönetmeliklerin belirttiği hükümlere* uyması zorunludur" düzenlemesini ihtiva ederek infaz hukukunun – kanunilik prensibine¹⁷¹ aykırı olarak – yönetmeliğin belirleyici ve yön verici rolü hukukumuzda kanuni dayanağa kavuşturulmuştur.¹⁷² Bu noktada idari kuralların idare hukuku genel kuralları çerçevesinde yorumlanması meselesi, bu tarz bir bakış açısını benimseyen infaz hukuku içerisinde yer bulmakta ve önem kazanmaktadır.¹⁷³

Ceza infaz hukukumuzda yön verici yönetmeliklere örnek olarak şunlar gösterilebilir:

- Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik¹⁷⁴
- Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik¹⁷⁵
- Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği¹⁷⁶
- Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği¹⁷⁷
- Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik¹⁷⁸

171 Bkz. yukarısı "Kanunilik" başlıklı anlatım (IV C 1).

172 Buna karşılık kanun koyucu CGTİHK m. 6/1-c düzenlemesinde "Hükümlünün *kanun ve yönetmeliklerle tanınmış haklarının* dokunulmazlığını sağlamak üzere cezanın infazında ve iyileştirme çabalarında kanunilik ve hukuka uygunluk ilkeleri esas alınır." ifadesine yer vererek normlar hiyerarşisine ve kendi belirlediği kanunilik ilkesine aykırı bir durum oluşturmaktadır. Ayrıca infaz kanunu içerisinde yönetmelik ibaresi, 37 farklı yerde kullanılmıştır.

173 Heinz **Müller-Dietz**, Strafvollzugsrecht, s. 26.

174 Bkz. *Resmî Gazete*, 29 Mart 2020, Sayı 31083.

175 Bkz. *Resmî Gazete*, 29 Aralık 2020, Sayı 31349.

176 Bkz. *Resmî Gazete*, 10 Kasım 2021, Sayı 31655.

177 Bkz. *Resmî Gazete*, 2 Eylül 2012, Sayı 28399.

178 Bkz. *Resmî Gazete*, 30 Mart 2013, Sayı 28603.

5. Uluslararası Hukuk ile Yakın İlişkisi

a. Bağlayıcı Hukuk Üzerinden Yakın İlişki: Uluslararası Sözleşmeler

Uluslararası hukuk sahasında hükümlülere ve cezalandırmanın hangi çerçevede infaz edileceğine dair birtakım sözleşmeler imzalanmıştır ve Birleşmiş Milletlere üye birçok devlet bu uluslararası sözleşmelere taraf olmuştur. Bu sözleşmelerin başlıcaları şunlardır:

- ❖ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948)
- ❖ Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (1950)
- ❖ Şartla Mahkûm Edilen veya Şartla Salıverilen Suçluların Gözetimi Hakkında Avrupa Sözleşmesi (1964)
- ❖ Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (1966)
- ❖ Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (1966)
- ❖ İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (1984)

Bu sözleşmelere taraf olmanın infaz hukuku açısından en önemli hukuki sonucu, taraf devletlerin sözleşmelerde yer alan infaz hukuku standartlarını iç hukuklarına aktarma yükümlülükleridir. Bu vesileyle ülkelerin infaz hukuku standartları insan hakları açısından asgari bir seviyeye getirilmek istenmektedir.¹⁷⁹

b. Bağlayıcı Olmayan Uluslararası Hukuk Kurallarının Önemi: Soft Law

“Tavsiye kararlar”, “rehber”, “el kitabı”, “asgari standartlar”, “model kurallar”, “temel ilkeler” gibi ifadelerle anılan ve uluslararası örgütler tarafından düzenlenip duyurulan kuralların sayısı günümüzde artış göstermektedir ve uluslararası toplum bu tarz kurullarla daha çok muhatap olmaya başlamıştır.¹⁸⁰

Bu tarz kurulların uluslararası hukukta nasıl konumlandırılacağı, daha doğrusu uluslararası hukukun kaynakları arasında yer alıp almadığı konusu henüz netlik kazanmamıştır.¹⁸¹ Buna rağmen bahsi geçen ve devletler

179 **Laubenthal**, s. 35, kn. 33.

180 Bkz. Süleyman **Dost**, “Uluslararası Hukukta Bağlayıcı Olmayan Hukuk”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 14, S. 173, 2019, s. 35 vd.

181 Matthias **Herdegen**, Völkerrecht, 21. Auflage, C.H.Beck, München 2022, § 20, kn. 4.

için henüz bağlayıcı olmayan bu kurallar, ileride gündeme gelecek bağlayıcı kuralların habercisi niteliğindedir.¹⁸² Uluslararası örgütler vasıtasıyla kabul edilen bu asgari standartlar ayrıca insanilik ilkesinin daha geniş bir kitlede uygulanması için itici güç rolünü oynamaktadırlar.¹⁸³

Devletlerin kural olarak ceza infaz hukukunu ilgilendiren belli başlı *soft law* kurallarına riayet etme yükümlülüğü söz konusu değildir; çünkü bu kurallar, az önce de belirtildiği üzere, uluslararası hukukun asli kaynakları arasında yer almamakta ve devletler için bağlayıcı nitelikte değildirler. Buna karşılık Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Alman Anayasa Mahkemesi gibi yüksek mahkemeler, infaz hukuku kapsamında gündeme getirilen hak ihlalleri konusunda *soft law* kurallarını yorumda başvurulacak temel ilkeler olarak kullanılmaktadırlar.¹⁸⁴

Bu kurallara uymamanın uluslararası hukukta bazı karşılıkları olabilir. Bu noktada gündeme gelen ve kurala riayet etmeyen devlete karşı gösterilecek ilk tepki, “*Retorsion*” kapsamında ele alınmaktadır. Devletler bu bağlamda kural ihlali yapan devleti dostça olmayan, fakat uluslararası hukuka da aykırı olmayan bazı tepkiler verebilir ve stratejiler geliştirebilir. Örneğin o devlet ile diplomatik ilişkiler kesilebilir yahut kural ihlali yapan devlete yapılacak yardımlar askıya alınabilir. Bunların yanında uluslararası toplumda o devlet ile ilgili uluslararası hukuka uymadığı şeklinde söylemler de geliştirilebilir.¹⁸⁵

Uluslararası örgütler tarafından kabul edilip duyurulan asgari standartlar, bağlayıcı olmamalarına rağmen, ülkelerin infaz hukuku kalitesini yükseltmiş, infaz hukukunun daha insancıl bir boyuta gelmesinde itici güç işlevi görmüştür.¹⁸⁶ Bunların en önemlileri şunlardır:¹⁸⁷

182 Stephan **Hobe**, Einführung in das Völkerrecht, 10. Auflage, A. Francke Verlag, Tübingen 2014, s. 229; **Herdegen**, § 20, kn. 5.

183 **Kaiser**, Strafvollzugssysteme, s. 80.

184 Frieder **Düinkel**, “Resozialisierung im Strafvollzug und internationale Menschenrechtsstandards”, Hrsg. Spinellis, C.D., Europe in crisis: Crime, criminal justice, and the way forward. Festschrift für Nestor Courakis, Sakkoulas Publications, Athen 2017, s. 1780.

185 Bkz. **Hobe**, s. 230, 308. Bu noktada belirtmekte fayda vardır ki Hollanda’da bir ilk derece mahkemesi (Bezirksgericht Den Haag), 26.5.2021 tarihli kararında davalı şirketi uluslararası standartlara uymadığı için sorumlu tutmuştur. Karar için bkz. **Herdegen**, § 20, kn. 5.

186 **Kaiser**, Strafvollzugssysteme, s. 80.

187 Çalışmada zikredilmeyen diğer metinler için bkz. <https://cte.adalet.gov.tr/Home/BilgiDetay/17>, E.T. 10.03.2026.

- Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kuralları¹⁸⁸
- Birleşmiş Milletler Hapis Dışı Tedbirlere İlişkin Asgari Kurallar (Tokyo Kuralları)¹⁸⁹
- Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları)¹⁹⁰
- Avrupa Cezaevi Kuralları¹⁹¹
- Tutuklu Yargılamaya Başvurulması, Tutuklu Yargılama Koşulları ve Kötüye Kullanmaya Karşı Güvenceler Sağlanması Hakkında Üye Devletlere Yönelik (2006) 13 Sayılı Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararı¹⁹²
- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Şartlı Tahliye Hakkında Bakanlar Komitesi'nin Üye Devletlere (2003) 22 Sayılı Tavsiye Kararı¹⁹³

6. İnsan Hakları Hukuku ile Yakın İlişkisi

İnsanlığın kazanımı olan temel hak ve özgürlükler bazı durumlarda sınırlandırılmaya tabi tutulmaktadır. Kesinleşmiş hapis cezasının infazı da bu sınırlandırma sebeplerinden birisini oluşturmaktadır. Hapsetmenin doğal sonucu olarak, birçok temel hak ve özgürlük kısmen ya da tamamen

188 İlk hali 1955'te Cenevre'de toplanan Önlenmesi ve Suçluların Islahı'na ilişkin 1. BM Konferansı tarafından kabul edilmiş, Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından 31 Temmuz 1957 tarih ve 663 C (XXIV) sayılı ve 13 Mayıs 1977 tarih ve 2076 (LXII) sayılı kararlarla benimsenmiştir. Bu kurallar, daha sonrasında güncellenmiş ve "Nelson Mandela Kuralları" (17 Aralık 2015 gün ve 70/175 sayılı Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararı eki) adını almıştır. Gayri resmi Türkçe çeviri için bkz. <https://www.tihok.gov.tr/public/pdf/files/5ov6wq.pdf>, E.T. 10.03.2026.

189 Gayri resmi Türkçe çeviri için bkz. <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/198201915564914.pdf>, E.T. 10.03.2026.

190 Genel Kurul'un 14 Aralık 1990 tarih ve 45/113 sayılı kararıyla kabul edilmiştir. Gayri resmi Türkçe çeviri için bkz. https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/ozgurlugundenyoksunbirakilmis.pdf, E.T. 10.03.2026.

191 Bakanlar Komitesi tarafından, 11 Ocak 2006 tarihindeki Bakan Delegeleri 952. toplantısında kabul edilmiş ve Bakanlar Komitesi tarafından 1 Temmuz 2020 tarihinde Bakan Delegeleri 1380. toplantısında gözden geçirilerek değişiklik yapılmıştır. Metin, Türkiye Avrupa Konseyi Program Ofisi tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Bkz. <https://rm.coe.int/cm-revision-of-epr-01072020-tr/1680a09978>, E.T. 10.03.2026.

192 27 Eylül 2006 tarihinde Bakan Vekillerinin 974. toplantısında Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir. Gayri resmi Türkçe çeviri için bkz. <https://rm.coe.int/6-re-c-2006-13-tr/1680a6d6aa>, E.T. 10.03.2026.

193 Bakan Vekillerinin 853. toplantısında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 24.10.2003 tarihinde kabul edilmiştir. Gayri resmi Türkçe çeviri için bkz. <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/198201915183913.pdf>, E.T. 10.03.2026.

sınırlandırılmaya maruz kalmaktadır. İnsan hakları bu noktada karşımıza bu sınırlandırma rejiminin standartlarını ve çerçevesini çizen bir alan olarak çıkmaktadır.¹⁹⁴

Hükümlüler de hapis cezasının doğası gereği bazı haklarından mahrum kalmaktadırlar; ancak bu mahrumiyetin hükümlüyü obje konumuna düşürecek ve tamamıyla haklarından mahrum olan kişi konumuna getirecek boyutta olmadığı görüşü artık tartışma götürmeyecek bir biçimde kabul görmüştür.¹⁹⁵ Temel hak ve hürriyetlerin kısıtlanması söz konusu olduğundan dolayı da kanunilik ilkesi şart koşulmalıdır.¹⁹⁶

Hukuk devletinde keyfiliğe yer olmadığından ve hukuk devleti vatandaşın hakları ve yükümlülükleri olan bir birey profili üzerinden ilerlendiğinden; birey, en ağır cezaya çarptırılmış olsa da devlet mekanizmalarının güç kullanımına karşı hukuken koruma altında olmalıdır.¹⁹⁷

Başka hükümlülerden gelecek müdahalelere karşı hükümlünün haklarının korunması meselesi bir yandan devletin pozitif yükümlülüğü olarak nitelendirilse de diğer yandan insan haklarını infaz kurumlarında yaşamak ve yaşatmak ile doğrudan ilgilidir.¹⁹⁸ Bundan ötürü infaz hukukunun hükümlü haklarını hem maddi hem de usul normları üzerinden teminat altına alması ve bu ilgili normların kolay ve mahkûm lehine uygulanabilir hale getirilmesi, insan hakları ve infaz hukuku ilişkisinin daha sağlıklı bir zeminde ilerlemesini sağlayabilecektir.¹⁹⁹

194 Krş. Dirk van Zyl **Smit**, “Human Rights, Democracy and the Rule of Law at the heart of Prisons and Probation”, Keynote Speech, 29th Council of Europe Conference of Directors of Prison and Probation Services, s. 1 vd., E.T. 11.04.2025.

195 Sandra van der **Stroom**, Menschenrechtliche Anforderungen an den Strafvollzug, Nomos Verlag, Baden-Baden 2021, s. 49. Nitekim Avrupa Cezaevi Kuralları (2020) “Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişiler, kendileri hakkındaki mahkûmiyet veya tutuklama kararı ile hukuken ellerinden alınmayan tüm haklarını muhafaza ederler.” (Temel İlkeler, Nr. 2) düzenlemesini içermektedir. CGTİHK m. 6/1-b hükmü ise bu durumu kanunen şu şekil ifade etmiştir: “Ceza infaz kurumlarında hükümlülerin düzenli bir yaşam sürdürmeleri sağlanır. Hürriyeti bağlayıcı cezanın zorunlu kıldığı hürriyetten yoksunluk, insan onuruna saygının korunmasını sağlayan maddî ve manevî koşullar altında çektirilir. *Hükümlülerin, Anayasada yer alan diğer hakları, infazın temel amaçları saklı kalmak üzere, bu Kanunda öngörülen kurallar uyarınca kısıtlanabilir.*”

196 **Kaiser/Kerner/Schöch**, § 5, kn. 13.

197 Berthold **Freudenthal**, Die staatsrechtliche Stellung des Gefangenen (Rektoratsrede), G. Fischer Verlag, Jena 1910, s. 20 vd.; ayrıca krş. **Demirbaş**, s. 53-55.

198 **Stroom**, s. 50.

199 **Stroom**, s. 66.

Günümüz infaz hukukunun sahip olması gereken temel insan hakları yaklaşımları, kendilerine yukarıda zikredilen 20. yüzyıl insan hakları temel belgelerinde yer bulmuştur. Bu durum, ceza infaz hukukunun insan hakları ile ne kadar sıkı bir ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir.

Ceza infaz hukukunun insan hakları ile yakın ilişkisi, bu bilim dalının yeniden sosyalleşmeyi öncelemesi ve insan onuruna verilen değeri vurgulamasında aranmalıdır. Bu bağlamda *soft law* niteliğinde olan ve temel insan hakları belgelerini ihtiva eden uluslararası standartların, infaz hukuku kalitesini insan hakları lehine daha da ileriye taşıma gayretinde olduğunun da altı çizilmelidir.²⁰⁰ Bunun yanında bahsi geçen bu uluslararası belgeler sayesinde infaz hukuku sadece insan hakları kalitesini artırmakla kalmamış, ayrıca infaz hukukunun insanileşmesi de temin edilmeye çalışılmıştır.²⁰¹

Görüldüğü üzere, mahkûm hakları, insan onuru, cezaevi denetimi, hak ihlallerinin önlenmesi, bireysel şikâyet hakkı gibi hak arama yolları ve yeniden sosyalleştirme gibi birçok konu, infaz hukuku biliminin insan hakları ile kesişimini ortaya koymaktadır.

7. Ayrı Bir Toplum Düzeni ve Alt Kültür Oluşturması

Ceza infaz kurumları içerisinde ayrı bir toplum düzeni hem ceza infaz hukuku ve resmi sosyal kontrol organları hem de infaz kurumlarının öznesini oluşturan hükümlüler marifetiyle oluşturulmaktadır. İnfaz hukuku mevzuatının öngördüğü biçimde oluşturulan infaz organizasyonu, mevzuatın arzuladığı infaz biçimini tatbik edebilmek için toplum içerisinde ayrı bir toplum oluşturmaktadır.

Mahkumların depresyon psikolojisine yenik düşmemek ve bu ruh halinden uzaklaşmak için geliştirdikleri savunma mekanizması, ceza infaz hukuku bilimi içerisinde hapisane alt kültürü (*Subkultur*) olarak yer bulmaktadır.²⁰² Hapisane alt kültürü hiç şüphesiz, infaz kurumu içerisinde ayrı bir sosyal düzen kurmaktadır.²⁰³ Hükümlülerin bu sosyal hayatta şiddet, istismar, çeteleşme, uyuşturucu, argo söylemler ve hiyerarşik ilişki içerisinde yaşama gibi negatif davranış kuralları kazanımları, bu vesileyle gündeme gelmektedir.²⁰⁴ Mahkumlar eliyle oluşturulan kültür, ayrıca

200 **Dünkel**, Resozialisierung im Strafvollzug, s. 1778.

201 **Morgenstern**, s. 49.

202 **Laubenthal**, s. 155, kn. 211; ayrıca bkz. yukarısı “Mekânsal Çelişki: Hapisane Ortamında Islah” başlıklı anlatım (III B 2 a).

203 Bkz. **Demirbaş**, s. 252 vd.

204 Bkz. **Laubenthal**, s. 156 vd.

kendi dilini de günlük hayatta aktif bir şekilde görünür hale getirmektedir. Böylelikle hapisane alt kültürü fiziksel görüntü ve eylemlerin yanında sözel anlamda da varlığını sürdürmektedir.²⁰⁵

Oluşturulan bu her iki yeni toplum düzeni, bilinen toplum düzeninden izole bir biçimde ve de kendi kuralları doğrultusunda varlığını sürdürmektedir. Bilinen sosyal hayattan farklı ve izole bir biçimde varlığını sürdüren bu yapılardan ilki, yani ceza infaz kurumları, infaz hukuku kapsamında oluşturulduğundan meşru bir yapıdır. Buna karşılık hükümlüler eliyle oluşturulmak ve yaşatılmak istenen hapisane alt kültürü, infaz hukuku bilimi içerisinde yer bulmayan ve bu yüzden hukuki meşruiyetten yoksun ve mahkûmlar üzerinde zararlı etkileri olan bir sosyal yapıdadır. Gündeme gelen bu zararlı etkilerin, devletin infaz hukuku bağlamında ve “Zararlı Etkilere Karşı Etkili Tedbirler Alma”²⁰⁶ pozitif ödevi kapsamında ortadan kaldırılması gerekmektedir.²⁰⁷

8. Güvenlik Politikaları ve Siyaset Bilimi ile Yakın İlişkisi

Gizlilikten kaçınma ilkesi gereği, hapis cezalarının infazı genelde toplumdaki izole ve toplumca bilinen koşullarda yerine getirilmektedir. İnfaz sonrası tahliye edilenlerin dahil olacağı yer yine toplum olacağından, kamuoyu güncel infaz politikalarını ve eski hükümlülerin topluma dahil olup olmadıklarını takip etmektedir. Bu şekil oluşan kamuoyu, siyaset ve güvenlik politikaları üzerinde belirleyici rol oynayabilmektedir.

İnfaz modellerinin tartışılması, denetimli serbestlik uygulamalarının yaygınlaştırılması, koşullu salıverilme sürelerinde geçici ya da kalıcı oynamalar ve ceza infaz kurumlarının yapısı gibi konuların gündemde tutulması, infaz hukukunun kamuoyu algısı ile ve dolayısıyla güvenlik politikaları ve siyaset bilimi ile yakın ilişkisinden ileri gelmektedir.²⁰⁸

9. Maddi Ceza Hukuku ile Sıkı İlişkisi

Bilindiği üzere maddi ceza hukuku iki temel öğretilerden meydana gelmektedir: Suç öğretisi ve yaptırım öğretisi.²⁰⁹ Suçluların işledikleri suçlara göre sınıflandırılması, fiil ve kusur yoğunluğunun ceza mahkemelerince

205 Örneğin Alman hapisanelerinde 200 gramlık bir bardakta çözünebilir kahve ile yapılan içeceğe “bomba”; cezaevi psikologlarına “çatı tamircisi”; müebbet hapis cezası infaz edilenlere “ebedi” diye hitap edilmektedir. Bkz. **Laubenthal**, s. 164.

206 Bkz. yukarıya, aynı başlıkla olan anlatı (IV C 10 b).

207 **Laubenthal**, s. 168, kn. 227.

208 Krş. **Kaiser**, *Strafvollzugssysteme*, s. 85; siyaset kurumunun pragmatist yaklaşımı üzerinden değerlendirmeler için **Pohlreich**, s. 524-526.

209 Urs **Kindhäuser**, “Zu Gegenstand und Aufgabe der Strafrechtswissenschaft”, *Festschrift für Keiichi Yamanaka*, Editörler, Jan C. Joerden/Kurt Schmoller, Duncker & Humblot, Berlin 2017, s. 443.

tespit edilmesi, suç öğretisinin faaliyet alanıdır. Ceza infaz hukukunun önde gelen amaçları arasında yer alan karma (uzlaştırıcı) teori, yaptırım öğretisinin temel konuları arasında yer alan ceza teorilerinin bir ayrımıdır. Ceza infaz hukuku bilimi, görüldüğü üzere, ceza adaleti sisteminin işleyişinde, bu iki öğretinin temel kavramlarını ve amaçlarını infaza taşıma gayreti içerisinde olan bir bilim dalıdır; yani ceza adaleti sisteminin bağımsız bir bilim kolu olmasına rağmen maddi ceza hukukundan doğrudan beslenmektedir.²¹⁰

10. Sosyal Bilimler ve Kriminoloji ile Yakın İlişkisi

Ceza infaz hukukunun önemli bir faaliyet alanı olan “yeniden sosyalleştirme” (ıslah), bu bilim dalının sosyal bilimlerle, özellikle de kriminoloji bilimi ile yakın temas halinde olmasını gerektirmektedir.²¹¹

Sosyal bilimler içerisinde psikoloji ve sosyoloji, kriminolojinin ise ampirik verilerden söylemler üreten suç ve ceza politikaları, çıkarımları ve penoloji (ceza infaz öğretisi) ve de suç pedagojisi alt dalları, hükümlünün topluma suç işlemeyecek biçimde yeniden dahil olmasını, infaz sürecinin daha sağlıklı bir şekilde organize edilmesini ve yürütülmesini desteklemektedirler.²¹² Ceza infaz hukuku, bu sebeplerden dolayı sosyal bilimler ve kriminoloji bilimi ile yakın bir ilişki içerisinde ve bu bilim dalı önleme ve resosyalizasyon amaçlarından ve de bireyselleştirilmiş infaz, sınıflandırma ve gruplandırma, iyileştirme programları, salıverilmeye hazırlık, denetimli serbestlik gibi faaliyet sahalarından dolayı böyle olmak zorundadır.

SONUÇ

Yukarıda anlatılanlar ışığında şu tespitlere ve çıkarımlara varılabilir:

✓ Ceza infaz hukuku, ceza adaleti sistemi içerisinde yaptırım öğretisinin devamı olmakla birlikte, kendi ilkeleri doğrultusunda ve yaptırım öğretilerinden bağımsız bir şekilde cezaların infazını konu edinen bir kamu hukuku dalı haline gelmiştir.

210 Bkz. **Müller-Dietz**, Grundfragen, s. 91.

211 Krş. suçun tahmini faaliyet alanını da vurgulayarak Esther **Bäumler**/Maria-Magdalena **Schmitz**/Frank **Neubacher**, “Forschung im Strafvollzug – ein Erfahrungsbericht”, Neue Kriminalpolitik, Vol. 30, No. 2, s. 212. Ayrıca bkz. yukarıda “Kriminoloji Temelli Paradokslar” başlıklı anlatım (III B 3).

212 Bkz. Heinz **Müller-Dietz**, “Methoden und Ziele der heutigen Strafvollzugswissenschaft”, ZStW 79, 1967, s. 519; **Müller-Dietz**, Grundfragen, s. 97-98; **Kaiser**, Strafvollzugssysteme, s. 65; **Yumak**, Kriminoloji, s. 44-45.

✓ İnfaz hukuku, kapsamı ve yöneldiği hedefler doğrultusunda normatif bir bilim dalına indirgenemez. Cezalardan beklenen fayda ve hedeflenen amaçların hem suçluyu hem de toplumu ilgilendirmesi, infaz hukukunun doğal sınırlarını genişletmektedir.²¹³ Ceza infaz hukuku, geldiği nokta itibarıyla geniş manada ele alınmalıdır.

✓ Ceza infaz hukuku, usule ilişkin bir bakış açısıyla normatif bir alana sığdırılacak bir bilim dalı değildir; doğası ve yöneldiği amaçları doğrultusunda sosyal bilimler ve kriminoloji ile yakın ilişki içerisinde olmalıdır.

✓ Mahkûmun belirlenen ceza infaz kurumuna kabulü ve yerleştirilmesinde gözetilmesi gereken bazı temel yaklaşımlar vardır ve bundan dolayı ayırıştırma ve yerleştirme ilkeleri gündeme gelmektedir.

✓ Ayırıştırma ve yerleştirme ilkeleri, esas olarak, cezaevi organizasyonunun işleyişi ile ilgili esaslardır.²¹⁴ Buna rağmen infazın doğrudan şekillenmesinde önemli rol oynamakta olduklarından dolayı infazın genel ilkeleri arasında yer bulmalıdırlar.

✓ Hükümlülerin sürece aktif bir şekilde dahil olabilmeleri ve yön verebilmeleri için, hak arama haklarını etkili bir şekilde kullanacak hukuki yollar öngörülmelidir.

✓ İnfaz hukuku biliminin insan hakları ile doğrudan ve yakın ilişkisi, insanca infaz ilkesi devam ettirildiği müddetçe var olmaya devam edecektir.

✓ İnfaz hukuku, geldiği nokta itibarıyla, usul hukuku seviyelerine inecek ve sadece hukuki prosedürleri kapsayan bir bilim dalı olarak nitelendirilemez; ceza adaleti sisteminin insan odaklı yaklaşımını zirveye çıkaran bir kamu hukuku disiplini ve hem öze hem de usule ilişkin bir hukuk bilimidir.

✓ Devletlerin hükümlüleri ve mahpusları için belirlediği normlar ve tatbik edilen infaz rejimi, o devletin demokratik uygulamalarına ve hukukun üstünlüğüne bakış açısına ayna tutmaktadır. İnfaz hukuku bu bağlamda adeta bir turnusol kağıdı vazifesi görerek, devletin “insan onuru” meselesine bakışını yansıtmaktadır.

213 Alman hukuku öğretisinde kimi yazarlar bu durumu vurgulamak için ceza infaz bilimi (*Strafvollzugswissenschaft*) tabiri kullanılmaktadır. Bkz. Heinz **Müller-Dietz**, *Grundfragen des strafrechtlichen Sanktionensystems*, Decker Verlag, Heidelberg 1979, s. 95 vd.; **Laubenthal**, s. 156, kn. 212.

214 **Laubenthal**, s. 236, kn. 304.

✓ Hukuk devletinin suçla mücadelesi, yalnızca hukuki sınırlar içerisinde cereyan etmelidir. Hukuk devletinde “her ne pahasına olursa olsun suçla mücadele edilmeli” anlayışına yer verilmemelidir.²¹⁵

✓ Yeniden sosyalleştirme amacı, diğer amaçlara feda edilemeyecek derecede önem verilmesi gereken bir infaz hukuku temel duruşu ile yerine getirilmelidir.

✓ Modern infaz hukuku bilimi, gelinen nokta itibarıyla, özellikle de kriminoloji, sosyoloji ve psikoloji gibi diğer bilim dallarından beslenmeli ve kendisini sürekli geliştirme çabasında olmalıdır.

✓ Hapis cezasına seçenek olarak geliştirilen kurumlar, özellikle de denetimli serbestlik tedbirleri, gelecekte daha merkezi bir rol oynama potansiyeline sahiptirler.

215 Klaus **Roxin**, “Kriminalpolitik und Strafrechtsdogmatik heute”, Strafrechtssystem und Betrug, Hrsg. Bernd Schünemann, Centaurus Verlag & Media, Herbolzheim 2002, s. 31.

KAYNAKÇA

- Albrecht**, Peter-Alexis, Die vergessene Freiheit, 3. Auflage, Berliner Wissenschaftsverlag, Berlin 2011.
- Albrecht**, Peter-Alexis, Kriminologie, Eine Grundlegung zum Strafrecht, 4. Auflage, C.H.Beck, München 2010.
- Alman Federal Meclisi**, “Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası”, <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80207000.pdf>, E.T. 26.02.2026.
- Artuk**, Mehmet Emin/**Gökçen**, Ahmet/**Yenidünya**, Caner, Gereççeli Ceza Kanunları, 7. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2007.
- Bäumler**, Esther/**Schmitz**, Maria-Magdalena/**Neubacher**, Frank, “Forschung im Strafvollzug – ein Erfahrungsbericht”, Neue Kriminalpolitik, Vol. 30, No. 2, s. 210-223.
- Berger**, Thomas, “Geschichte und Schranken der Strafvollzugsreform”, Kritische Justiz, 7(3), 1974, s. 237-250.
- Bock**, Wolfgang/**Mährlein**, Christoph, “Die lebenslange Freiheitsstrafe in verfassungsrechtlicher Sicht”, Zeitschrift für Rechtspolitik, 30. Jahrg., H. 9, September 1997, s. 376-381.
- Demirbaş**, Timur, İnfaz Hukuku, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023.
- Dessecker**, Axel, “Entwicklung und Zukunft der lebenslangen Freiheitsstrafe in Deutschland”, Zeitschrift für Strafvollzug und Straffälligenhilfe, 4/2017, s. 223-228.
- Dost**, Süleyman, “Uluslararası Hukukta Bağlayıcı Olmayan Hukuk”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 14, S. 173, 2019, s. 35-74.
- Dölling**, Dieter, “Vorlesung Strafvollzug Sommersemester 2019”, https://www.jura.uni-heidelberg.de/md/jura/krimi/vorlesung_strafvollzug_rose_2019.pdf, E.T. 19.04.2026.
- Drenkhahn**, Kirstin, “Schuld und Strafvollzug”, Bielefelder Fachtag Philosophie (Bielefeld, Almanya, 11 Haziran 2022).
- Dünel**, Frieder, “Konzepte der „Humanisierung des Strafvollzugs“ in den Bundesländern – Ergebnisse einer Umfrage”, Hrsg., Frieder Dünel, Kirstin Drenkhahn ve Christine Morgenstern, Forum Verlag Godesberg, Mönchengladbach 2008, s. 1-10.
- Dünel**, Frieder, Vorlesung Strafvollzugsrecht, WS 2012/13, Greifswald.
- Dünel**, Frieder, “Resozialisierung im Strafvollzug und internationale Menschenrechtsstandards”, Europe in crisis: Crime, criminal justice, and the way forward. Festschrift für Nestor Courakis, Sakkoulas Publications, Athen 2017, s. 1777-1798.

Feest, Johannes, "Ist Freiheitsentzug als Sanktionsmaßnahme im 21. Jahrhundert noch zeitgemäß?", Vollzug für das 21. Jahrhundert, Hrsg., Sächsischen Staatsministerium der Justiz, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2019, s. 33-48.

Freudenthal, Berthold, Die staatsrechtliche Stellung des Gefangenen (Rektoratsrede), G. Fischer Verlag, Jena 1910.

Funck, Albrecht, "Schuld und Sühne im Strafvollzug", Zeitschrift für Rechtspolitik, 18. Jahrg., H. 5, Mayıs 1985, s. 137-139.

Gephart, Werner, Strafe und Verbrechen, Die Theorie Emile Durkheims, Springer Fachmedien Wiesbaden, Opladen 1990.

Hall, Karl Alfred, "Die Freiheitsstrafe als kriminalpolitisches Problem", ZStW, Bd. 66, 1954, s. 77-110.

Hassemer, Winfried, Strafen im Rechtsstaat, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2000.

Hassemer, Winfried, Warum Strafe sein muss, Ein Plädoyer, 2. Auflage, Ullstein Buchverlage, Berlin 2009.

Herdegen, Matthias, Völkerrecht, 21. Auflage, C.H.Beck, München 2022.

Hobe, Stephan, Einführung in das Völkerrecht, 10. Auflage, A. Francke Verlag, Tübingen 2014.

Horster, Detlef, "Die aktuelle Diskussion über die Funktion von Rechtsprinzipien", ARSP: Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie, Vol. 77, No. 2, 1991, s. 257-261.

Jehle, Jörg-Martin, "Anwendungsbereich und Vollzugsgrundsätze", Strafvollzugsgesetze – Bund und Länder, Hrsg., Hans-Dieter Schwind, Alexander Böhm, Jörg-Martin Jehle, Klaus Laubenthal, Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston 2020, s. 1-73.

Jescheck, Hans-Heinrich/**Weigend**, Thomas, Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil, 5. Aufl., Duncker & Humblot, Berlin 1996.

Kaiser, Günther, "Strafvollzugssysteme im Rechtsvergleich", Bitburger Gespräche, Jahrbuch 1986/2, s. 65-86.

Kaiser, Günther/**Kerner**, Hans-Jürgen/**Schöch**, Heinz, Strafvollzug, Ein Lehrbuch, 4. Auflage, C.F. Müller Juristischer Verlag, Heidelberg 1991.

Karabulat, Efe Can/**Nergiz**, Hüseyin, "Suç Aktarımı: Ceza İnfaz Kurumları Suç Üniversiteleri mi?", Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, C. 10, S. 2, 2022, s. 460-485.

Karakehya, Hakan, İnfaz Hukukunun Esasları, Adalet Yayınevi, Ankara 2025.

Kindhäuser, Urs, "Zu Gegenstand und Aufgabe der Strafrechtswissenschaft", Festschrift für Keiichi Yamanaka, Hrsg., Jan C. Joerden ve Kurt Schmoller, Duncker & Humblot, Berlin 2017, s. 443-465.

Köhler, August, Deutsches Strafrecht. Allgemeiner Teil, Walter de Gruyter GmbH, Leipzig 1917.

Laubenthal, Klaus, Strafvollzug, 8. Auflage, Springer-Verlag, Berlin 2019.

Löw, Konrad, "Individuelle und kollektive Schuld", Zeitschrift für Rechtspolitik, 6. Jahrg., H. 4, April 1973, s. 91-95.

Matt, Eduart, "Bedingte Entlassung, Übergangsmangement und Wiedereingliederung", Bedingte Entlassung, Übergangsmangement und die Wiedereingliederung von Ex-Strafgefangenen, Hrsg., Eduart Matt, LIT-Verlag, Berlin 2012, s. 11-31.

Meier, Bernd-Dieter, Strafrechtliche Sanktionen, 5. Auflage, Springer Verlag, Berlin 2019.

Morgenstern, Christine, "Internationale Instrumente und Entwicklungen zur Humanisierung des Strafvollzugs", Hrsg., Frieder Dünkler, Kirstin Drenkhahn ve Christine Morgenstern, Forum Verlag Godesberg, Mönchengladbach 2008, s. 35-52.

Müller-Dietz, Heinz, "Methoden und Ziele der heutigen Strafvollzugswissenschaft", ZStW, 79, 1967, s. 515-539.

Müller-Dietz, Heinz, Grundfragen des strafrechtlichen Sanktionensystems, Decker Verlag, Heidelberg 1979.

Müller-Dietz, Heinz, Strafvollzugsrecht, 2. Aufl., Walter de Gruyter, Berlin/New York 1978.

Özbek, Veli Özer, İnfaz Hukuku, 19. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2024.

Pohlreich, Erol, "Strafvollzugsrecht", Strafrecht in der alten Bundesrepublik 1949 –1990, Hrsg., Georg Steinberg, Arnd Koch, Andreas Popp, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2020, s. 495-529.

Radbruch, Gustav, Rechtsphilosophie, 4. Auflage, K.F.Koehler Verlag, Stuttgart 1950.

Rehbinder, Manfred, Rechtssoziologie, 4. Auflage, C.H.Beck, München 2014.

Renzikowski, Joachim, "Strafrecht und Strafbegründung bei Rousseau", Jahrbuch für Recht und Ethik, Vol. 20, 2012, s. 155-168.

Rieckhof, Susanne, Strafvollzug in Russland, Vom GULag zum rechtsstaatlichen Resozialisierungsvollzug? Forum Verlag Godesberg, Mönchengladbach 2008.

Roggenthin, Klaus, "Das Gefängnis ist unverzichtbar! Wirklich?", BAG-S Informationsdienst Straffälligenhilfe, 26. Jg., Heft 1/2018, s. 20-31.

Roxin, Claus, "Kriminalpolitik und Strafrechtsdogmatik heute", Strafrechtssystem ve Betrug, Editör/Editörler, Bernd Schünemann, Centaurus Verlag & Media, Herbolzheim 2002, s. 21-50.

Roxin, Claus, Strafrecht: Allgemeiner Teil, 4. Auflage, C.H.Beck, München 2006.

Roxin, Claus/**Schünemann**, Bernd, Strafverfahrensrecht, 27. Auflage, C.H. Beck Verlag, München 2012.

Schüler-Springorum, Horst, Kriminalpolitik für Menschen, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1991.

Seelmann, Kurt, “Versuche einer Legitimation von Strafe durch das Argument selbstwidersprüchlichen Verhaltens des Straftäters”, Jahrbuch für Recht und Ethik, Vol. 1, 1993, s. 315-326.

Smit, Dirk van Zyl, “Human Rights, Democracy and the Rule of Law at the heart of Prisons and Probation”, Keynote Speech, 29th Council of Europe Conference of Directors of Prison and Probation Services, <https://rm.coe.int/dirk-van-zyl-smit-keynote-speech/1680b0939f>, E.T. 26.03.2026.

Streng, Franz, Strafrechtliche Sanktionen – Die Strafzumessung und ihre Grundlagen, 3. Auflage, Kohlhammer, Stuttgart 2012.

van der Stroom, Sandra, Menschenrechtliche Anforderungen an den Strafvollzug, Nomos Verlag, Baden-Baden 2021.

von Liszt, Franz, “Der Zweckgedanke im Strafrecht”, Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge, Band I, J. Guttentag, Berlin 1905, s. 126-179.

von Liszt, Franz, Der Zweckgedanke im Strafrecht, C. L. Pfeil, Marburg 1882.

Weingärtner, Rahel, Die Schuldschwereklausele nach § 57a Absatz 1 Satz 1 Nr. 2 StGB und die Aufarbeitung der Tat im Strafvollzug, Felix-Verlag, Holzkirchen/Obb 2017.

Würtenberger, Thomas, Kriminalpolitik im sozialen Rechtsstaat, Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart 1970.

Yumak, Semih, “Karşılaştırmalı Hukuk ve Türk Hukukunda Hükümlüyü Toplumla Yeniden Kazandırmak Bağlamında Salıverilmeye Hazırlık, Geçiş Sürecinin Yönetimi ve Koşullu Salıverilme”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 17, 2014, s. 419-443.

Yumak, Semih, “Ceza Hukuku Bilimleri Kavramına Genel Bir Bakış”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, S. 1, 2021, s. 394-411.

Yumak, Semih, Kriminoloji, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2024.

Yücel, Mustafa Tören, Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi, 4. Bası, TBB Yayınları, Ankara 2007.